

2026-02-18

Ärendenummer:
NV-07136-24
SKS 2024/3425
SJV 4.3.17-01324/2025
HaV 2024-003726
BV 7132/2024

Bilaga 2.1

Redogörelse från samråden inom miljöbedömningsprocessen

Denna bilaga består av tre delar:

- A. Samrådsredogörelse
- B. Inkomna synpunkter MKB samråd
- C. Deltagande aktörer vid avgränsningssamråd

Förslag till nationell restaureringsplan och författningsändringar till följd av EU-förordning om restaurering av natur

Bilaga A - Samrådsredogörelse

Samråd om MKB för förslag till restaureringsplan
för Sverige

Innehåll

Bilaga 1 - Samrådsredogörelse.....	1
1 Inledning	4
2 Om samråden	4
2.1 Avgränsningssamrådet.....	4
2.2 Genomförande av MKB-samråd.....	5
3 Synpunkter från avgränsningssamrådet	5
3.1 Synpunkter på avgränsningen i sak	5
3.2 Pågående insatser för restaurering	6
4 Synpunkter från MKB-samrådet	6
4.1 Synpunkter på alternativ	6
4.1.1 Nollalternativet.....	6
4.1.2 Jämförelsealternativet.....	7
4.2 Synpunkter på saknad information i MKB:n.....	8
4.2.1 Kompletterande underlag och information.....	8
4.2.2 Saknade avsnitt i MKB:n	9
4.2.3 Om samhällsekonomi	9
4.2.4 Om saknad riskanalys.....	9
4.2.5 Efterfrågan att MKB:n ska bedöma om målen i NRF uppfylls eller ej	10
4.2.6 Livsmedelsproduktion och beredskapsfrågor.....	10
4.3 Synpunkter på bedömningar	10
4.3.1 Klimatpåverkan och klimatanpassning.....	10
4.3.2 Urbana ekosystem	12
4.3.3 Befolkning och människors hälsa.....	13
4.3.4 Landskap och kulturmiljö.....	14
4.3.5 Biologisk mångfald	14
4.3.6 Våtmarker	15
4.3.7 Vatten	16
4.3.8 Naturresurser	17
4.4 Synpunkter på kumulativa effekter och samlad bedömning.....	18
4.4.1 Kumulativa effekter.....	18
4.4.2 Samlad bedömning och miljömålsuppfyllelse.....	19

4.5	Synpunkter på detaljeringsnivån samt osäkerheter.....	20
4.6	Synpunkter gällande samrådsprocessen.....	21
4.7	Synpunkter som gäller dialogunderlaget	21
4.7.1	Gällande åtgärder i planen.....	21
4.7.2	Om valda referensarealer.....	22

1 Inledning

I denna samrådsredogörelse redovisas dels synpunkterna som kom in till myndigheterna under samråd av MKB tillhörande förslag till nationell restaureringsplan, dels hur samråden genomfördes.

En sammanfattning av de inkomna synpunkterna görs i denna samrådsredogörelse och en beskrivning ges av hur myndigheterna har hanterat synpunkterna. I Bilaga 2, redovisas de synpunkter som har kommit in vid samrådet. I Bilaga 3 redogörs för vilka aktörer som deltog vid avgränsningssamrådet.

2 Om samråden

2.1 Avgränsningssamrådet

Ett tidigt steg i miljöbedömningsprocessen är att berörda myndigheter inbjuds till ett samråd om hur omfattningen och detaljeringsgraden i MKB:n ska avgränsas (6 kap 10 § miljöbalken). Berörda myndigheter är i detta fall Sveriges kommuner, länsstyrelserna, vattenmyndigheterna samt de regionala och nationella myndigheter som kan bli berörda av planen på grund av sitt miljöansvar.

Under perioden 7 april till 2 maj 2025 har avgränsningssamråd hållits med relevanta myndigheter, länsstyrelser och kommuner. Vid avgränsningssamrådet har berörda myndigheter getts tillfälle att yttra sig om och lämna synpunkter på förslag till avgränsning av miljökonsekvensbeskrivningen enligt (6 kap § 9 miljöbalken).

Som underlag skickade Naturvårdsverket, Havs- och vattenmyndigheten, Boverket, Jordbruksverket och Skogsstyrelsen en PM (se bilaga) om avgränsningen av miljökonsekvensbeskrivningen som skulle tas fram inom den strategiska miljöbedömningen. De frågor som ställdes under avgränsningssamrådet var följande:

- Har ni några synpunkter på avgränsningen i sak, se tabell 1? Är bedömningen rimlig?
- Ser ni någon risk för / möjlighet till betydande miljöpåverkan utöver bedömningen i tabell 1 utifrån ert ansvarsområde?
- Vilka ytterligare pågående typer av insatser för restaurering känner ni till?
- Har ni några synpunkter på förslaget till avgränsning av miljökonsekvensbeskrivningen i övrigt?

2.2 Genomförande av MKB-samråd

Miljökonsekvensbeskrivningen och ett dialogunderlag om planen har varit ute på samråd mellan den 20 oktober och 18 november 2025. Under den perioden gavs allmänhet, myndigheter och organisationer möjlighet att via webbenkäter lämna synpunkter på miljökonsekvensbeskrivningen och dialogunderlaget.

Endast ett fåtal av de åtgärder som ingår i restaureringsplanen bedöms kunna ge gränsöverskridande miljöpåverkan, till exempel limniska åtgärder i gränslandet mot Finland och Norge (Torneälv och Klarälven), samt marina åtgärder kopplade till stärkt områdesskydd i utsjön. Effekterna av dessa åtgärder bedöms vara positiva. Inga negativa miljöeffekter kan antas av åtgärder med gränsöverskridande effekt. Sammanfattningsvis antas inte planen medföra en betydande negativ miljöpåverkan i annat land. Därför genomförs inget så kallat Esbosamråd under Esbokonventionen som del i regeringsuppdraget.

De frågor som ställdes i MKB-samrådet (webbenkäten) var följande:

- Är det något i MKB:n som saknas eller behöver förtydligas?
- Är bedömningarna av miljöeffekterna rimliga?
- Har du synpunkter på den samlade bedömningen i MKB:n?

I processen för att ta fram förslag till nationell plan för naturrestaurering har det även hållits ett stort antal dialoger med olika aktörer och intressenter. Miljöeffekter har i viss mån också diskuterats under dessa dialoger och myndigheterna har försökt fånga upp relevanta synpunkter på sakinhåll som sedan beaktats i miljökonsekvensbeskrivningen.

3 Synpunkter från avgränsningssamrådet

I detta avsnitt ges en övergripande sammanfattning av de inkomna synpunkterna i avgränsningssamrådet samt en översiktlig beskrivning av hur dessa har tagits om hand.

3.1 Synpunkter på avgränsningen i sak

Efter avgränsningssamrådet indikerade inkomna synpunkter att fler miljöaspekter behövde bedömas i miljökonsekvensbeskrivningen jämfört än de som redovisades i avgränsningsunderlaget. Detta gällde exempelvis aspekten kulturmiljö, där inkomna synpunkter angav att flera restaureringsåtgärder kan förväntas ge både betydande positiva och negativa konsekvenser på kulturmiljön. Några åtgärder som angavs som särskilt viktiga att bedöma i förhållande till kulturmiljö var återvätning av åkermark, utrivning av dammar och återställning av havsbottnar där det kan finnas fornlämningar och andra lämningar.

Flera synpunkter poängterade även att aspekten bebyggelse borde lyftas in i MKB:n.

Vad gäller aspekten vatten, så angav inkomna synpunkter att miljökvalitetsnormer skulle kunna tas med i avgränsningsunderlaget. Dessutom påpekades att vattenkvantitet även borde inkluderas i avgränsningsunderlaget, i tillägg till vattenkvalitet.

Kommentarer:

Efter avgränsningssamrådet lyftes fler miljöaspekter in i miljöbedömningen som i avgränsningsunderlaget hade avgränsats bort. Aspekterna kulturmiljö och bebyggelse har lagts till och aspekten jord och mark hanteras tillsammans med bottenmiljöer. Annan hushållning med material, råvaror och energi hanteras tillsammans med Hushållning med mark, vatten och den fysiska miljön i övrigt.

3.2 Pågående insatser för restaurering

Det inkom flera kommentarer för att upplysa om pågående insatser för restaurering i de olika ekosystemen.

Kommentarer:

Synpunkterna gällande pågående insatser har bland annat använts för att kvalitetssäkra nulägesbeskrivningarna för de olika ekosystemen. MKB:n redovisar även vilka åtgärdsförslag i planförslaget som består av, eller utgår från, redan pågående insatser. Denna redovisning återfinns i tabellformat i respektive ekosystem-kapitel.

4 Synpunkter från MKB-samrådet

I detta avsnitt ges en övergripande sammanfattning av de inkomna synpunkterna samt en översiktlig beskrivning av hur dessa har tagits om hand. Sammanfattningen ska ses som en generell översikt, per ämnesområde, då den inte fångar upp alla frågor som har framkommit i samrådet.

Synpunkter som inkommit gällande åtgärder som har strukits ur planen sedan samrådsskedet ingår inte i denna redogörelse. Detta gäller exempelvis flera åtgärder för urbana ekosystem.

4.1 Synpunkter på alternativ

4.1.1 Nollalternativet

Flera synpunkter handlar om att bedömningarna av nollalternativet anses vara för positivt bedömda samt att nollalternativet inte är tillräckligt utrett med avseende på effekter. Nollalternativet borde enligt synpunkterna bedömas ge negativa effekter för många aspekter, i stället för att bedömas som neutrala. Förtydliganden efterfrågas om hur nollalternativet kan få en så pass positiv bedömning.

Exempelvis gäller detta för bedömningen att nollalternativet skulle ge neutrala effekter på aspekterna vatten, klimatpåverkan, jord och mark, landskap, kulturmiljö och hushållning med naturresurser och biologisk mångfald. Det anges i synpunkterna att enligt dagens kunskapsläge så är det många av dessa som har en nedåtgående trend med nuvarande ambitionsnivå och lagstiftning. Det är viktigt att det framgår att nollalternativet innebär att arbetet som görs idag behålls och att detta inte är tillräckligt ur ett långsiktigt perspektiv. Det stora flertalet hotade arter knutna till framför allt jordbruks- och skogsekosystemen visar idag negativa trender och vi ser dessvärre inga tendenser till återhämtning.

I synpunkterna lyfts även att bedömningen av nollalternativet för aspekten biologisk mångfald är inkonsekvent hanterad i olika delar av rapporten. I tabellen i den samlade bedömningen bedöms nollalternativet som neutralt, medan det i kap 6 anges att ”För samtliga ekosystem bedöms nollalternativet därför innebära en fortsatt försämring av biologisk mångfald och ekosystemresiliens med negativa konsekvenser för ekosystemen”.

I synpunkterna lyfts att utvecklingen är negativ för flera av de miljökvalitetsmål som rör biologisk mångfald. För dessa miljökvalitetsmål är situationen sämre idag än när de antogs år 1999. Nollalternativet innebär alltså att tillståndet blir sämre framgent, inte att tillståndet kommer att vara oförändrat.

Kommentarer:

Hantering och bedömningen av nollalternativet har förtydligats baserat på dessa kommentarer. Framför allt har det för biologisk mångfald gjorts tydligt att nollalternativets uteblivna eller begränsade restaureringsinsatser innebär en fortsatt försämring av ekosystemens tillstånd och biologisk mångfald, men att pågående åtgärder till viss del bromsar denna negativa utveckling. Därmed görs bedömningen att nollalternativet har en neutral påverkan på denna miljöaspekt. På samma sätt kan neutrala bedömningar av andra miljöaspekter ses i relation till redan pågående insatser och deras delvis positiva effekter jämfört med en situation där de inte skulle genomföras.

4.1.2 Jämförelsealternativet

Flera synpunkter gäller att det är positivt med ett så kallat ”max-alternativ”. Bland annat framfördes positiva kommentarer gällande att flera skogliga livsmiljötyper är under utredning med avseende på både vägledning och referensarealer. En del inkomna synpunkter anger dock att jämförelsealternativet inte bör beskrivas som ett ”max-alternativ” ur ett naturrestaureringsperspektiv, eftersom det är klart missvisande och riskerar att missförstås.

Det finns synpunkter som anger att ytterligare ett jämförelsealternativ bör läggas till som balanserar naturnytta med livsmedelsförsörjning (t.ex. ”netto-positiv biologisk mångfald utan netto-minskning av försörjningsgrad”).

Synpunkter nämnde även att det i NRF, artikel 6 och 7, finns undantag vad gäller energi från förnybara energikällor, exempelvis utbyggnad av vind- och vattenkraft, och nationellt försvar. Även i NRF artikel 4 finns undantag för åtgärder av överskuggande allmänintresse, till exempel gruvverksamhet. MKB:n ombads i dessa synpunkter att beakta dessa typer av undantag med hänsyn till framför allt påverkan på livsmiljötyper.

Ytterligare kommentarer gällde att jämförelsealternativet saknas för sötvatten och det är lite svårt att veta ambitionsnivån för Planförslaget. Det är därför svårt att säga hur stor miljönyttan med genomförandet av naturrestaureringsplanen är och huruvida den bör bedömas som ”Viss positiv effekt” eller ”Stor positiv effekt” jämfört med Nollalternativet.

Kommentarer:

Det har inkommit synpunkter både för och emot att inkludera ett ”max-alternativ” i MKB. Motivet till att ha med ett mer ambitiöst alternativ i MKB är att MKB enligt miljöbalken ska redovisa rimliga alternativ. Eftersom ambitionsnivån i regeringsuppdraget är på miniminivå så är det naturligt att MKB även redovisar ett mer ambitiöst alternativ, för att leva upp till miljöbalkens krav på MKB.

Alternativet benämns i reviderad MKB inte längre som ett ”max-alternativ” och ett jämförelsealternativ för akvatiska miljöer har utformats. De nämnda undantagen i NRF:s artiklar 4, 6 och 7 beskrivs i avsnitt 2.4.4 (angående osäkerheter). MKB:n har inte kunnat ta specifik hänsyn till sådana undantag i bedömningarna.

4.2 Synpunkter på saknad information i MKB:n

4.2.1 Kompletterande underlag och information

En del inkomna synpunkter gäller underlag som saknas eller olika planer som bör nämnas i MKB:n. Andra synpunkter handlar om att det saknas information, exempelvis att det för skogsekosystem inte alls nämns avverkning eller skogsbruk som orsak till att livsmiljötyper och livsmiljöer för arter förloras och utvecklas negativt. Avsaknad av koppling mellan skogsbruk och våtmarkshydrologi i nulägesbeskrivningen nämns också.

Det inkom även kommentarer gällande avsaknad av underlag för åtgärdsförslagen, som arealer, budget och geografisk placering, samt att det bör förtydligas vilka kommuner som omfattas av nettonoll-kraven i artikel 8 om urbana ekosystem.

En synpunkt gäller att kommunala naturvårdsprogram, eller miljö- och klimatprogram, kan innehålla mer specifika mål, riktlinjer eller krav för hanteringar av livsmiljötyper och arter på kommunal nivå, och därför bör listas bland relevanta planer och program.

Flera synpunkter nämner även att det saknas referenser.

Kommentarer:

MKB:n har kompletterats med mer information om underlag och planer som är relevanta samt referenser där detta saknades. Samtidigt saknar planförslaget fortfarande i stor utsträckning information om arealer och geografisk placering för åtgärderna.

4.2.2 Saknade avsnitt i MKB:n

Det finns synpunkter som handlar om att det saknas en beskrivning av hur MKB:n faktiskt har påverkat det planförslag som gick ut på samråd. I MKB:n står att det inte går att beskriva hur MKB-arbetet påverkat planen eftersom planen ännu inte är färdig. Det bör i en MKB finnas en beskrivning av hur processen har gått till och en sammanställning av de ändringar som har gjorts med anledning av miljöbedömningen.

En synpunkt kommenterade att "Övriga land- och kustekosystem" saknas under kapitel 3. En annan synpunkt påpekade att icke-försämringskravet knappt nämns i MKB:n.

Kommentarer:

En övergripande beskrivning av hur processen har gått till ingår i MKB:n. Deltagare i den myndighetsgemensamma miljöbedömningsgruppen har deltagit i de åtgärdsgrupper där åtgärderna tagits fram, och där lyft frågan om åtgärdernas miljöpåverkan. MKB:n har efter samrådet kompletterats med en beskrivning och bedömning av "Övriga land- och kustekosystem".

4.2.3 Om samhällsekonomi

Flera synpunkter gäller att konsekvensredovisningarna saknar bedömningar av samhällsekonomisk nytta vid genomförandet, samt alternativkostnader för staten vid uteblivet genomförande. Det nämns även att konsekvenser för enskilda markägare och lantbruksföretag underskattas.

Kommentarer:

Samhällsekonomiska aspekter såsom nytta, och kostnader för staten framgår av konsekvensutredningen som har genomförts för planen.

4.2.4 Om saknad riskanalys

Vissa synpunkter gäller att det saknas riskanalys för åtgärderna. Det som kan vara positivt för någon del kan vara negativt för något annat, till exempel kan borttagande av vandringshinder ge andra negativa effekter så som låga flöden.

Det efterfrågas även en analys över hur restaureringsåtgärderna påverkas av ett förändrat klimat eller hur åtgärdernas funktion skulle kunna variera under olika framtida utvecklingar av klimatet. Synpunkter framför därför att analyser av målkonflikter och synergier kopplade till restaureringsåtgärderna och klimatförändringen bör inkluderas i MKB:n.

En synpunkt lyfter att målkonflikter gällande tilldelning och fördelning av resurser för åtgärder inom olika delar av naturrestaureringsplanen ska lyftas som en separat risk. Det föreslås därför att MKB:n ska omfatta bedömningar i relation till resursfördelningar, samt även behovet av nya resurser.

Kommentarer:

I MKB:n har så långt det varit möjligt utifrån planförslagets detaljeringsgrad även synergieffekter och risker för negativa bieffekter beskrivits.

4.2.5 Efterfrågan att MKB:n ska bedöma om målen i NRF uppfylls eller ej

Synpunkter inkom gällande att MKB:n inte är så lättillgänglig och att den inte tydligt beskriver huruvida planförslaget kommer att bidra till att uppfylla målen i NRF. Även skillnaderna i möjligheten att nå förordningens krav (mellan jämförelsealternativet och planförslaget) behöver enligt vissa synpunkter kvantifieras och tydligt framgå i konsekvensbeskrivningen

Kommentarer:

MKB:s roll är att beskriva planens betydande miljöeffekter och att bidra till integration av miljöhänsyn i planeringen, liksom att ställa dessa i relation till relevanta miljö kvalitetsmål. Genom att inkludera ett miljömässigt mer ambitiöst jämförelsealternativ visar MKB:n också möjligheter för starkare måluppfyllelse gentemot NRF, men det ingår inte i MKB:n att bedöma om planen svarar upp mot målen i NRF.

4.2.6 Livsmedelsproduktion och beredskapsfrågor

Flera synpunkter påpekar att MKB:n saknar eller underskattar effekterna på livsmedelsproduktion på åkermark, både i bedömningarna av miljöaspekter och uppfyllelse av miljömålen.

Kommentarer:

Den reviderade MKB:n har tydligare belyst potentiell påverkan på livsmedelsproduktionen, samt inkluderat detta i delar av kapitlet om miljömålsuppfyllelse.

4.3 Synpunkter på bedömningar

Många synpunkter handlar om att bedömningar för enskilda miljöaspekter bör ändras i viss mån. I detta avsnitt redogörs för inkomna synpunkter och hantering av dessa, på en översiktlig nivå, med en delvis annan tematisk uppdelning jämfört med miljöaspekterna i MKB.

4.3.1 Klimatpåverkan och klimatanpassning

Flera synpunkter berörde avsaknad av detaljerade kalkyler gällande växthusgasutsläpp. Framför allt efterfrågades redovisningar av antagna mängder

betesdjur och emissionsfaktorer, samt hur utsläpp av metan och andra växthusgaser tas hänsyn till i planförslaget och jämförelsealternativet. De flesta av dessa kommentarer fokuserade på de potentiellt negativa effekterna på klimat från ökade betesarealer med ökat antal betesdjur. Det framkom även synpunkter gällande en alltför negativ bedömning av betesmarkers effekt på klimatet, där det framfördes synpunkter på att det är skillnad på effekterna från industriellt högintensivt bete i ett öppet jordbrukslandskap och småskaligt lågintensivt bete i ett mer varierat skogs- och jordbrukslandskap.

Kommentarer inkom även med synpunkter om att fler aspekter av klimatiförändringen och klimatanpassning behöver belysas per förekommande delsystem. Utan en sådan uppdelning ansågs det att analysen var för övergripande och missade viktiga skillnader i klimatrisker och sårbarhet mellan delsystemen. Det inkom även önskemål om att det tydligt bör framgå att robusta och resilienta ekosystem är viktiga för att hantera framtida klimatrelaterade händelser men även att restaureringsinsatserna därmed behöver bedömas i ett tydligare perspektiv kring klimatiförändringen.

Det inkom en kommentar gällande felaktig definition av begreppet klimatanpassning i kapitel 2.2.1 (Saklig avgränsning) samt 6.6 (Klimatanpassning). En annan kritik var att ökad risk för värmeböljor i takt med pågående klimatiförändringar inte lyfts tillräckligt i MKB:n.

Det har även poängterats att de positiva effekterna av planförslagets åtgärder överskattas med avseende på minskad risk för översvämningar och erosion. Bedömningen är troligen relevant för normalt dimensionerade regn, men sannolikt är dessa positiva effekter begränsade vid skyfall.

Kommentarer:

Miljöbedömningen har förhållit sig till den generella detaljnivån i hur åtgärdernas omfattning och genomförande beskrivs i planförslaget, vilket i sin tur medför generella översiktliga bedömningar gällande växthusgasutsläpp och andra klimatrelaterade effekter. Det finns stora osäkerheter kopplade till climateffekterna av de flesta åtgärder, särskilt indirekta effekter av åtgärderna. I planförslaget finns visserligen ett antal uppskattningar kopplade till detta, exempelvis hur många djur som skulle krävas för att öka hävdade gräsmarksarealer och hur mycket mer utsläpp dessa djur står för. Däremot poängteras det även i planförslaget att den samlade nettoeffekten är oklar. Osäkerheterna inkluderar exempelvis potentiellt ändrad kolinlagring och transportbehov eller betydelsen av vilken typ av övergångar mellan ekosystem/livsmiljötyper som kan förväntas. I tillägg finns inte dessa typer av uppskattningar redovisade på samma sätt för alla åtgärdsförslag i alla ekosystem. Miljöbedömningen har därför bibehållit den generella nivån på bedömningen av denna miljöaspekt.

På samma sätt har miljöbedömningen valt att belysa betydelsen av resilienta ekosystem för framtida klimatrelaterade händelser, men inte kunnat bedöma restaureringsinsatserna på en högre detaljnivå med givet underlag.

Begreppet *klimatanpassning* har förtydligats för att undvika felaktig tolkning av hur det hanteras inom miljöbedömningen. Framtida värmeböljor i takt med pågående klimatförändringar har lyfts på ett tydligare sätt i den reviderade miljöbedömningen, och likaså har osäkerheten gällande grönytors begränsade positiva effekt på motståndskraft mot extrema väderhändelser förtydligats.

4.3.2 Urbana ekosystem

En inkommen synpunkt har lyft att det bör finnas en bedömning av vad förslaget innebär för de kommuner som inte klarar kraven för att undantas och på vilka grunder. Om orsaken är att de inte klarar kraven om trädäckning och grönyta på grund av de naturgivna förutsättningarna (exempelvis att landytan består av berg med sparsam låg vegetation, strandängar eller jordbruksmark) är det istället andra ekosystem som är värdefulla och som man eventuellt behöver restaurera, men där just trädplantering kan vara rent olämpligt.

Avgränsningen av urbana ekosystem. En kommentar berör hur avgränsningen av MKB-arbetet har påverkat de val som gjorts. Om t.ex. olika definitioner, undantag och gränsdragningar ger olika miljökonsekvenser. Andra frågor som lyfts är skillnaden mellan att bygga analysen på Copernicus-data jämfört med annan tillgänglig data.

Konsekvenserna för planförslaget åtgärder beträffande möjligheten att utnyttja undantaget i artikel 8 för kommunerna bör förtydligas mer detaljerat i ett hushållnings- och restaureringsperspektiv. Ett undantag kan få motsatt effekt utan insatser före 2030, om andra perspektiv får företräde. Det kan innebära en risk att medel inte avsätts för planering och genomförande av åtgärder och förvaltning.

Kommentarer:

I MKB:n har tillägg gjorts om att flera av de 22 kommunerna som inte klarar undantagen, har städer och tätorter som är omgivna av jordbruksmark och att de därför, vid behov av exploatering, har arbetat med förtätning av bebyggelsen.

Undantaget har utnyttjats fullt ut som ett sätt att tillgodose regeringsuppdragets anvisning om att den flexibilitet som finns i förordningen ska analyseras och nyttjas till fullo där det är möjligt samt att förslaget till plan och eventuella författningsförslag inte ska gå utöver miniminivån i förordningen.

Att undantaget utnyttjas fullt ut innebär att flertalet kommuner inte kommer att omfattas i planförslaget när det gäller urbana ekosystem. Detta kan påverka undantagna kommuners motivation att arbeta med grönytor och trädkröntäckning. Men det är troligt att fler kommuner kommer att omfattas vid revideringen av planen, då tillfredställande nivåer för grönyta och trädkröntäckning har beslutats.

Då kan kommuner som idag är undantagna och inte har beaktat förordnings krav ha ett sämre utgångsläge.

När det gäller avgränsningen av urbana ekosystemområden har flera alternativ jämförts i samband med utarbetandet av planförslaget och dessa har beskrivits i planförslaget. Där beskrivs också problemen med Copernicus data, och att det idag saknas nationella data som EU-kommissionen kan godkänna.

4.3.3 Befolkning och människors hälsa

Bland de inkomna synpunkterna finns följande:

Påverkan av ljusföroreningar och bullernivåer på djurlivet bör lyftas tydligare.

Ökad grönska i städerna ger många effekter som gagnar människan hälsomässigt, detta måste lyftas.

Man skulle kunna nämna kortsiktiga negativa konsekvenser såsom minskad tillgänglighet till rekreationsområden under byggtiden, spridning av föroreningar vid markarbeten eller buller och damning under arbeten.

Ekosystemtjänsten livsmedelsproduktion saknas. I MKB finns texten: Utkastet till plan bedöms innebära möjlighet till betydande positiv påverkan på människors hälsa och välbefinnande i städer och tätorter. Men hur påverkas människors hälsa av att inte ha tillgång till livsmedel?

Jämförelsealternativet bör ha större positiv påverkan jämfört med utkastet till plan, inte samma. För miljöaspekten befolkning och hälsa bedöms jämförelsealternativet ha samma stora positiva påverkan jämfört med utkastet till plan. Fram till och med år 2030 omfattar jämförelsealternativet städer och tätorter i betydligt fler kommuner. Detta medför att fler människor berörs av åtgärdsförslagen som syftar till att bevara, utveckla och öka grönytor och trädkröntäckning och kvaliteter kopplade till dessa.”

Den beskrivna skillnaden mellan planförslaget och jämförelsealternativet borde leda till bedömningen att jämförelsealternativet skulle ha större positiv påverkan än effekten av förslaget till plan, inte samma. Planförslaget skulle rimligtvis kunna leda till ”viss positiv effekt” och jämförelsealternativet till ”stor positiv effekt”.

Förtydliga vilka kommuner som omfattas av nettonoll-kraven i artikel 8 och vilka effekterna är för de som omfattas eller inte omfattas.

Tillgång till tätortsnära naturmiljöer nära där människor bor är en grundförutsättning för hälsa, välbefinnande och jämlika livsvillkor. Restaurerade gröna och blå miljöer stärker den psykiska och fysiska hälsan, främjar social sammanhållning och bidrar till attraktiva livsmiljöer. Den nationella naturrestaurerings-planen bör därför tydligare belysa rekreationsvärdenas

betydelse, särskilt i tätbefolkade regioner som Skåne där trycket på natur- och rekreationsytor är stort.”

Kommentarer:

Vissa av synpunkterna har beaktats genom föreslagen ändring i bedömningen av skillnaderna mellan planförslaget och jämförelsealternativet. För aspekten befolkning och hälsa bedöms planförslaget ha viss positiv effekt och jämförelsealternativet ha stor positiv effekt.

Hälsö- och rekreationsfördelar med grönska i urbana områden har beskrivits översiktligt i MKB:n.

När det synpunkten att påverkan av ljusföroreningar och bullernivåer på djurlivet bör lyftas tydligare, har det inte så mycket med befolkning och människors hälsa att göra. Men frågan är kort omnämnd under 5.6.1 Urbana ekosystem. Djurlivet kan för övrigt ha betydelse för bland annat pollinering och människors upplevelsevärden.

4.3.4 Landskap och kulturmiljö

Landskap borde belysa effekterna på GI och konnektivitet mer och inte bara den mänskliga upplevelsen.

Kulturmiljön borde, liksom andra nationella värden, bedömas i sin helhet och inte lokal för lokal. Underlagsmaterial och bedömningsmetodik bör åtminstone regionvis kunna prioritera mellan olika förekomster av likvärdiga kulturvärden där dessa hamnar i målkonflikt med andra aspekter inom restaureringsförordningen.

Kommentarer:

Synpunkterna har tagits med i bedömningen av de miljöeffekter som blir resultatet av de föreslagna åtgärderna. I kap 9 finns förslag för att minska åtgärdernas påverkan på kulturmiljön. Bristen på information om geografisk lokalisering av åtgärder försvårar bedömning av potentiella negativa effekter på kulturmiljö.

4.3.5 Biologisk mångfald

Flera synpunkter rör att planförslaget saknar tillräckligt djupgående analyser av konsekvenserna för biologisk mångfald. Det efterfrågas en mer detaljerad och vetenskapligt grundad konsekvensanalys av hur planen påverkar skogsekosystem, förlust av livsmiljöer och typiska arter, särskilt mot bakgrund av att bedömningar av gynnsam bevarandestatus kan ge en missvisande bild över tid. Även skillnaderna i påverkan mellan planförslagets åtgärder och jämförelsealternativet behöver tydliggöras, särskilt vad gäller kvalitets- och landskapsaspekter i urbana ekosystem.

Synpunkter har också lämnats kring arter och artsammansättning i ett förändrat klimat. Texten om inhemska arter anses behöva nyanseras, då många inhemska arter har svårt att klara urbana stressfaktorer och därmed riskerar att inte leverera

viktiga ekosystemtjänster. Det saknas dessutom bedömningar av invasiva arter samt resonemang om nya arter som kan etableras till följd av klimatförändringar, exempelvis nya pollinatörer och deras potentiella påverkan på befintliga arter. Effekterna av att prioritera inhemska arter i ett framtida klimat behöver därför konsekvensbedömas.

Vidare lyfts vikten av att tydligare föra in de urbana miljöernas vikt för pollinerarna. Pollinerarna behöver kunna röra sig inom tätort och urbana miljöer för att möjliggöra fruktträd och stadsodlingar, vilket också ses som en beredskapsfråga. Flera synpunkter rör också frågan om hur "ljusföroreningar" påverkar insekter, fladdermöss i urbana miljöer. Det saknas beskrivning av vilken effekt sådana förslag till åtgärder och uteblivna åtgärder kan ha på den biologiska mångfalden, särskilt nattlevande pollinerare i urbana ekosystem.

Kommentarer:

Miljöbedömningen har förhållit sig till den generella detaljnivån i hur åtgärderna i sig, deras omfattning och tänkta genomförande beskrivs i planförslaget, vilket medför generella översiktliga bedömningar för effekterna på biologisk mångfald. Det är omöjligt att MKB skulle ha en högre detaljeringsgrad än planen. Texten och bedömningarna har dock utvecklats. Bland annat med samlade bedömningar per ekosystem och separat bedömning för pollinatörer.

Det finns inga förslag i planen kring att minska ljusföroreningar i urbana miljöer. Detta har därför inte bedömts i MKB:n. Vissa inkomna synpunkter har bedömts som synpunkter på planen och har därmed inte hanterats inom ramen för MKB:n.

4.3.6 Våtmarker

Bilden av våtmarkerna behöver nyanseras i MKBn både avseende hydrologi, kemiskt och utsläpp av växthusgaser.

Att restaurering av exempelvis våtmarker kan ge ökade växthusgasutsläpp är välkänt. Gällande denna typ av restaurering är det viktigt att tänka "rätt åtgärd på rätt plats", men också vilket syfte som restaureringen har. Om syftet är att återställa vattenbalansen och öka den biologiska mångfalden och inte öka kolinlagringen så kan det fortfarande vara rätt åtgärd på rätt plats. Det finns andra områden i samhället som man behöver satsa mer på att minska växthusgasutsläppen än att inte genomföra restaurering av våtmark på grund av ökade utsläpp från den marken.

Åtgärdsarbete med våtmarker beskrivs som mycket positivt för vattenmiljöer, vilket sannolikt stämmer. I kapitel 6.2.2 bedöms däremot åtgärden "återvätning" ha liten betydelse för den biologiska mångfalden. Om man med återvätning avser hydrologisk restaurering av våtmarksmiljöer bedömer jag att man underskattar nyttan med åtgärden.

Kommentarer:

Synpunkterna har omhändertagits dels i kapitel 6.2 om biologisk mångfald, dels i kapitel 6.5 om klimatpåverkan. Dessutom finns förslag om anpassningar i kapitel 9. Detaljeringsgraden utgår utifrån planen.

4.3.7 Vatten

Det saknas en beskrivning av betets positiva påverkan på vatten. Utöver positiv påverkan på biologisk mångfald, bidrar betet även till markens förmåga att fördröja vatten genom bildande av grässvål. Detta minskar risk för näringstillförsel till mark och vatten, vilket kan bidra till förbättrad vattenkvalitet och ekologisk status.

Det skulle även vara bra att lyfta landskapsperspektivet då det också kopplar samman med avrinningsområden.

Det vore bra om man även tittar på hur flera restaureringsåtgärder som görs samtidigt inom ett avrinningsområde kan påverka vattenflöden, näringshalter och den biologiska mångfalden osv. på en mer övergripande nivå (hur det hänger ihop och hur tåligt systemet blir som helhet).

Saknar beskrivning av hur åtgärderna för vatten kan påverka markägare och jordbruk.

Ytterligare en aspekt som saknas i MKB:n är att många värdefulla naturtyper/vatten inte faller inom någon livsmiljötyp enligt de definitioner som finns. Detta gäller exempelvis många sjöar. Hur ska detta hanteras? Syftet med NRF är att bidra till långsiktig och varaktig återhämtning av resilienta ekosystem med biologisk mångfald på land och till havs genom att restaurera ekosystem och livsmiljöer för arter som annars riskerar att försvinna eller dö ut. Hur ska vi kunna få resilienta ekosystem om vi inte kan beakta alla delar av ekosystemet? Hur hanterar vi de delar av ekosystemen som inte kan definieras som livsmiljötyp (eller har en tveksam klassning till livsmiljötyp) i restaureringsplanen, exempelvis många sjöar?

Vattenmyndigheten finner det positivt att MKB:n har inkluderat och lyft fram miljökvalitetsnormer och vattendirektivet för miljöaspekten vatten. Eftersom ett äventyrande av MKN vatten inte är tillåtet så behöver restaureringsåtgärder förhålla sig till normerna redan i planeringsskedet. Utöver detta skulle det kunna tilläggas att befintliga skyddsformer finns genom miljökvalitetsnormerna och detta kommer att stärkas ytterligare genom det pågående arbetet att koppla kravnivåerna i vattendirektivet och art-och habitatdirektivet genom särskilda krav som kommer att specificeras i miljökvalitetsnormen.

SMHI noterar vidare att miljökonsekvensbeskrivningen saknar överväganden kring hur en ökad exploatering av havsbotten till följd av havsbaserad vindkraft och mineralutvinning till havs, kan förväntas påverka möjligheten att nå god miljöstatus och klara den biologiska mångfalden i den marina miljön

Kommentarer:

Gällande synpunkten om att ökat bete skulle kunna ha positiva effekter på vattenkvaliteten är den sammantagna slutsatsen på nationell nivå att ett ökat bete generellt sett innebär en viss ökad risk för ökat näringsläckage till vattendrag. I ett nationellt perspektiv kommer det givetvis att finnas lokala skillnader, som innebär att det i vissa fall endast har positiva miljöeffekter med ökat bete. Angreppssättet i denna MKB är dock mer övergripande och det utfallet som bedöms som mest troligt sett till förutsättningarna i Sverige har varit vägledande i bedömningen.

I planförslaget ingår det en åtgärd som syftar till att förstärka avrinningsvis åtgärdssamordning, vilket lyfts som något positivt i MKB:n för aspekterna vatten och landskap.

Hur åtgärderna för vatten påverkar enskilda markägare och jordbruk som sektor framgår i konsekvensutredningen.

Eventuella konsekvenser av att vissa livsmiljötyper inte ryms inom definitioner med naturrestaureringsförordningen behandlas inte i MKB:n då syftet med MKB:n inte är att utreda hur "välfungerande" planförslaget är. Fokus ligger på att bedöma förväntade miljöeffekter av planförslaget i nuvarande utformning.

Det finns inga förslag i planen för naturrestaureringen att öka exploatering på havsbotten vilket är anledningen till att det inte behandlas i tillhörande MKB.

4.3.8 Naturresurser

Flera kommentarer rörde målkonflikten mellan naturrestaurering och livsmedelsproduktion och efterfrågade mer djupgående redogörelser för detta. Som exempel föreslogs en socio-ekonomisk konsekvensanalys för att undersöka hur vi kan nå samexistens mellan olika intressen och hur detta förhåller sig till exempelvis Livsmedelsstrategin 2.0. Samtidigt lyftes behovet av ett välmående ekosystem med fungerande ekosystemtjänster för en hållbar användning av naturresurser och alltså även för näringslivet.

Det inkom även en synpunkt om att miljöbedömningen överskattar de positiva miljöeffekterna och att MKB behöver beakta indirekta miljöeffekter och ekonomiska konsekvenser i högre utsträckning, så som exempelvis påverkan på råvaruförsörjning, sysselsättning eller på grund av platsspecifika förutsättningar. Det inkom även förslag om att beakta hur bestämmelserna i 3 och 4 kap. miljöbalken skulle kunna påverka bedömningen. Kommentarer nämnde också potentiellt ökad administrativ belastning för såväl verksamhetsutövare som myndigheter som följd av planförslagets åtgärder.

Det inkom också synpunkter på avsaknaden av en riskbedömning för negativ påverkan på tillgång till råvatten för dricksvattenproduktion i och med förslag på åtgärder som omfattar återställande av den naturliga dynamiken och sambanden i vattenlandskapet.

Kommentarer:

Miljöbedömningen har redogjort för målkonflikten mellan naturrestaurering och livsmedelsproduktion på den detaljnivå som varit möjlig givet det underlag som finns. Detta har gjorts på en övergripande nivå, där det viktigaste har varit att lyfta denna problematik där det är relevant snarare än att genomföra socio-ekonomiska konsekvensanalyser, vilket inte är del av miljöbedömningens uppdrag. Osäkerheter knutna till indirekta effekter på naturresurser har lyfts i miljöbedömningen, på den generella detaljnivå som osäkerheter kan nämnas i detta sammanhang. Miljöbedömningen har inte ansett att det finns tydliga generella risker med återställande av naturlig vattendynamik kopplade till dricksvattenproduktion. Om lokala risker identifieras vid implementeringen av planen bör dessa utredas vidare i relevanta fall.

4.4 Synpunkter på kumulativa effekter och samlad bedömning

4.4.1 Kumulativa effekter

Flera synpunkter handlar om att kumulativa effekter har hanterats för översiktligt. Det inkom även önskemål om att en geografisk prioriteringsmodell ska läggas in under kumulativa effekter.

Kommentarer lyfte också vikten av att i arbetet med restaurering se möjlighet till synergier med andra områden, exempelvis klimat, rekreation och översvämningar, att skapa multifunktionella lösningar så långt det är möjligt. Andra synpunkter handlade om exempelvis hur olika restaureringsåtgärder inom ett avrinningsområde kan påverka olika aspekter, så som vattenflöden, näringshalter och biologisk mångfald.

Kommentarer:

Miljöbedömningen har i den reviderade versionen utvecklat avsnittet om kumulativa effekter i den utsträckning som ansetts möjlig. Precis som för de enskilda miljöaspekterna och delsystemen, behandlar dock miljöbedömningen fortfarande kumulativa effekter på en övergripande nivå. Åtgärderna i planförslaget olika kapitel är generellt sett framtagna oberoende av varandra, vilket gör det orimligt att i miljöbedömningen lägga till en geografisk prioriteringsmodell. Det är i tillägg få åtgärder som omfattar geografiskt explicita förslag gällande implementering. Givet det underlag som finns att tillgå i planförslaget är det alltså inte möjligt att bedöma kumulativa effekter på detaljnivå, exempelvis på nivå av avrinningsområden. I planförslaget ingår det däremot en åtgärd som syftar till att förstärka avrinningsvis åtgärdssamordning, vilket lyfts som något positivt i miljöbedömningen.

4.4.2 Samlad bedömning och miljömålsuppfyllelse

Flera synpunkter gäller att den samlade bedömningen är för översiktlig och att den förutsätter att livsmiljötyper inte försvinner samt att insatserna görs enligt plan överallt, vilket inte alls är säkert.

De positiva effekterna av planförslaget anses i några kommentarer vara generellt sett överskattade. För några aspekter, exempelvis biologisk mångfald och landskap, anses bedömningar vara för positiva även för nollalternativet.

Synpunkter påpekar också att den samlade bedömningen tydligt bör utvärdera skillnaden mellan planalternativet och jämförelsealternativet. Det anses också att den beskrivna skillnaden mellan planförslaget och jämförelsealternativet borde leda till bedömningen att jämförelsealternativet skulle ha större positiv påverkan än effekten av förslaget till plan, inte samma.

En synpunkt handlade om att bedömningar och en bedömningsmatris (i samlad bedömning) bör göras även för ekosystemförslagen per ekosystem och inte bara per miljöaspekt.

Flera synpunkter handlade om strukturen generellt, där beskrivningen av nuläge och nollalternativ görs utifrån olika ekosystem medan beskrivning av miljöeffekter av planförslagen görs på ett annat sätt. Det efterfrågades att MKB även beskriver miljöeffekterna utifrån en ekosystemindelning.

En synpunkt gällde att ta i beaktning även effekter av planförslaget på de totala utsläppen globalt sett, exempelvis huruvida de globala utsläppen verkligen kommer att öka om den svenska köttproduktionen ökar eftersom importen borde minska. Även motsatsen, där risken att nationella åtgärder inte blir effektiva på grund av exempelvis atmosfärisk långväga deposition av kväve, lyftes som en problematisering som borde lyftas inom miljöbedömningen. Flera kommentarer rörde också bristfälligt beaktande på Generationsmålet, det vill säga att vi inte ska exportera vår miljöpåverkan genom import. På samma tema framfördes önskemål om att genomgående förtydliga summan av positiv respektive negativ påverkan för alla alternativ.

Kommentarer:

Precis som för de enskilda miljöaspekterna och delsystemen, liksom kumulativa effekter, har miljöbedömningen endast kunnat göra den samlade bedömningen på en övergripande nivå. Bedömningarna av planförslaget har förtydligats där det funnits skäl för detta, exempelvis gällande utgångspunkterna för bedömningen av effekter på biologisk mångfald. Detta gäller även nollalternativet och jämförelsealternativet (se tidigare kommentarer). Miljöbedömningen visar att jämförelsealternativet innebär en större positiv effekt än planförslaget, särskilt för exempelvis biologisk mångfald.

I slutleveransen inkluderar miljöbedömningen ett avsnitt där en samlad bedömning också presenteras per ekosystem som komplement till redovisningen per miljöaspekt. I övrigt har strukturen bibehållits med avseende på olika uppdelningar i kapitel 5 och 6, detta för att på bästa sätt kunna sammanfatta och presentera åtgärder i planförslaget (på ekosystemnivå, för att först vad som föreslås per ekosystem) och miljöeffekter (på miljöaspektnivå, för en bättre helhetsbild av effekterna).

Miljöbedömningen har inte bedömt eventuella följd effekter som kan uppstå i ett globalt perspektiv sett till förändrade beteende- och handelsmönster då denna typ av bedömning blir för långsökt i detta sammanhang och givet det underlag som har funnits att tillgå. I de fall där det varit direkt relevant, och rimligt, att lyfta eventuella effekter av detta slag har dock dessa nämnts. Däremot har miljöbedömningen inte haft möjlighet att göra summerande kvantitativa bedömningar av positiva och negativa effekter för alla alternativ, vilket beskrivits i tidigare kommentarer.

4.5 Synpunkter på detaljeringsnivån samt osäkerheter

Många synpunkter handlar om att bedömningarna i MKB:n är för allmänt hållna, där åtgärder och effekter beskrivs på en mycket övergripande nivå. Detta gör det svårt att bedöma rimligheten i föreslagna åtgärder och deras beskrivna miljöeffekter. Vidare framfördes kritik mot avsaknad av en geografisk koppling i åtgärdsförslagen. Effekter varierar lokalt och därför behöver åtgärder och dess konsekvenser beskrivas och bedömas utifrån specifika förutsättningarna på varje plats. Det framfördes även att oväntade effekter kan uppstå, till exempel inom samhällsplanering, vilka därför bör beaktas inom miljöbedömningen.

Samtidigt påpekar synpunkter att det under avsnitt 2.4.4 anges en rad osäkerhetsfaktorer som gör det svårt att bedöma effekterna inom miljöbedömningen, och att det är just det som gör det svårt att göra en bedömning av de estimerade miljöeffekterna. Dessa typer av osäkerheter och brister föreslås redovisas tydligare i MKB:n, åtminstone på en övergripande nivå.

Ytterligare synpunkter efterfrågar inkludering av kostnader och socioekonomiska effekter i MKB:n, liksom målkonflikter gällande olika intressen och näringar, både generellt och på lokal nivå.

Kommentarer:

Miljöbedömningen har endast kunnat göra bedömningarna på en övergripande nivå. Precis som en av kommentarerna påpekar så finns det en rad osäkerhetsfaktorer och brister knutna till det underlag som miljöbedömningen har arbetat med, vilket gör det omöjligt att på en mer detaljerad nivå bedöma miljöeffekterna. Detta inkluderar exempelvis både möjligheterna till mer detaljerad kvantifiering och högre geografisk upplösning. Dessa begränsningar i

miljöbedömningen lyfts i de inledande avsnitten, men har även förtydligats i den reviderade versionen där det har bedömts vara relevant. Likaså har de mest kritiska målkonflikterna, inklusive svårigheterna att kvantifiera dem, lyfts där det bedömts som särskilt viktigt. Att bedöma oväntade effekter av det slag som föreslås har inte bedömts som aktuellt inom ramarna för miljöbedömningen då det skulle innebära en ej hanterbar mängd alternativ/scenarion.

4.6 Synpunkter gällande samrådsprocessen

Synpunkter har framförts gällande att utkastet till naturrestaureringsplan och miljökonsekvensbeskrivning upplevts som fragmenterade och otydliga, vilket gjort det svårt att bedöma helheten. Dialogen har dessutom inletts innan det finns ett utkast till plan och miljökonsekvensbeskrivning. Flera aktörer har betonat vikten av en bred och inkluderande remissprocess, där samtliga kommuner ges möjlighet att delta inom rimliga tidsramar, för att säkerställa att planen ska kunna genomföras på ett effektivt, lokalt förankrat och långsiktigt hållbart sätt. Det efterfrågas därför att planförslaget och miljökonsekvensbeskrivningen går på remiss från Regeringskansliet.

Kommentarer:

Syftet med att inleda dialogen tidigt under regeringsuppdraget var att involvera intressenter i ett tidigt skede innan ett utkast till plan fanns framtaget. Det ger möjlighet för att inkomna synpunkter kan bidra till framtagning av planförslaget. För MKB-samrådet är det dock nödvändigt att det både finns en plan och en MKB.

Det är upp till Regeringskansliet att bedöma behovet av eventuella ytterligare samråd kring planen.

4.7 Synpunkter som gäller dialogunderlaget

4.7.1 Gällande åtgärder i planen

Ett flertal synpunkter har handlat om planens åtgärder, snarare än bedömningarna i miljöbedömningen. Det handlar exempelvis om önskad vägledning och samverkan. En tydligare beskrivning av roller och ansvar samt hur dessa är tänkta att fungera i praktiken i samband med den färdiga planen. Exempelvis föreslås förslag på åtgärder i planen som säkerställer processer för att hitta synergier (och eventuella målkonflikter) mellan olika sektors-/sak-/målområden, helst i ett landskapsperspektiv. Syftet är att i det kommande åtgärdsarbetet hantera de eventuella negativa konsekvenser som kan uppstå. Det kan exempelvis handla om att hantera geotekniska risker (ras, skred, slamströmmar, erosion) i det kommande arbetet med specifika åtgärder.

Kommentarer:

Synpunkter som rör åtgärderna i planförslaget har vidarebefordrats till de personer som har jobbat med själva planen. Förslag till åtgärder och anpassningar av planen återfinns i miljöbedömningens kapitel 9.

4.7.2 Om valda referensarealer

Ett flertal synpunkter handlar om att man anser att det är fel att i planen använda en miniminivå för att underlätta för företag. Detta riskerar att urholka förordningens syfte. Naturrestaureringsförordningen är en miljölagstiftning med syfte att återställa ekosystem och stärka biologisk mångfald. Restaurering ska utgå från ekologiska behov, inte ekonomiska kompromisser. Sveriges arbete bör präglas av ambition, inte lägsta möjliga nivå.

Det framförs i synpunkterna att 1995 års skogsarealer som referensnivå för skogsekosystem är en kompromiss som gynnar kortsiktiga ekonomiska intressen, men som också riskerar att försvaga den ekologiska återhämtningen som NRF är tänkt att uppnå. En kommentar menar också att påståendet att alla skogliga livsmiljötyper har större areal nu än 1995 är en direkt felaktighet.

Likaså framförs specifika synpunkter om att referensarealen för jordbruksekosystem inte kan sättas så lågt som 100 000 ha. Det påpekas att referensarealen ska vara en areal där hävdberoende livsmiljöer och arter är långsiktigt livskraftiga och inte en areal som är ekonomiskt möjlig att uppnå.

Kommentarer:

Miljöbedömningen inkluderar beskrivningar av hur referensarealerna är framtagna samt översiktliga redogörelser för hur dessa referensarealer påverkar måluppfyllelser. Det ingår däremot inte i miljöbedömningens uppdrag att bedöma relevansen av de föreslagna referensarealerna för planförslaget i sig, men jämförelsealternativet utgår från mer ambitiösa referensarealer.

Bilaga B – Inkomna synpunkter MKB samråd NRF

Deltagare	Fråga	Svar	Synpunkt
Birdlife Sverige	Övriga synpunkter	Ja	BirdLife Sverige anser att flera viktiga åtgärder saknas för att målen ska kunna nås. Den brist på data och uppföljning som nämns i miljökonsekvensbeskrivningen behöver åtgärdas genom att trädkrontäckning och grönytor mäts med högre upplösning och bättre tidsserier. Utan robust data blir det inte möjligt att följa upp restaureringsframsteg. Vi bedömer också att det saknas tillräckligt starka krav på restaurering i PBL, liksom tydliga förslag om grön kompensation och verktyg för långsiktig samverkan med byggaktörer.
Bollebygds kommun	Är det något i MKB:n som saknas eller behöver förtydligas?	Inga synpunkter	
Bollebygds kommun	Är bedömningarna av miljöeffekterna rimliga?	Inga synpunkter	
Bollebygds kommun	Har du synpunkter på den samlade bedömningen i MKB:n?	Inga synpunkter	
Borgholms kommun	Är det något i MKB:n som saknas eller behöver förtydligas?	Inga synpunkter	
Borgholms kommun	Är bedömningarna av miljöeffekterna rimliga?	Ja	
Borgholms kommun	Har du synpunkter på den samlade bedömningen i MKB:n?	Inga synpunkter	
Borås Stad, Miljöförvaltningen och Samhällsbyggnadsförvaltningen.	Har du synpunkter på den samlade bedömningen i MKB:n?	Ja	Vi ser risker med att strandskyddet inte är tillräckligt för att skydda miljön. Vi ser risker med lång handläggning t ex. kring våtmarker. Det är något som behöver bedömas i dokumentet.
Borås Stad, Miljöförvaltningen och Samhällsbyggnadsförvaltningen.	Är det något i MKB:n som saknas eller behöver förtydligas?	Ja	kap 3.1: Det finns ingen bedömning om invasiva arter. Saknas om kalkning. Bedömningen är att försurningsproblematiken är större än vad som beskrivs i rapporten. Kapitel 3.5: Bilden av våtmarkerna behöver nyanteras i MKBn både avseende hydrologi, kemiskt och utsläpp av växthusgaser. Kap 4.3.3: Det finns ingen bedömning om invasiva arter. Vi saknar det blåa perspektivet i det urbana ekosystemet. Hur ökar vi/skyddar vi det blåa perspektivet i staden? Vi saknar beskrivning av förlusterna av det blåa ekosystemet i det urbana ekosystemet.
Borås Stad, Miljöförvaltningen och Samhällsbyggnadsförvaltningen.	Är bedömningarna av miljöeffekterna rimliga?	Nej	Valet av referensåret 1995 riskerar att underskatta gynnsam referensareal. Vi ser risker med att våra nationella åtgärder inte blir effektiva om det globala perspektivet inte tas hänsyn till i t.ex kväve och kvicksilver. Vi saknar information om hur Sverige ska bemöta den internationella påverkan. Förtydligande efterfrågas av definitionen och den geografisk gränsdragningen mellan det urbana ekosystemet och skogsekosystemet. Den klara gränsdragningen kan innebära att övergången mellan dessa ekosystem faller mellan stolarna. Vi saknar en beskrivning av ett juridiskt och ekonomiskt skydd av kompensationsåtgärder i urbana miljöer.
Dalslands miljö- och energiförbund	Är det något i MKB:n som saknas eller behöver förtydligas?	Ja	Dalslands miljö- och energiförbund (kommunerna Bengtsfors, Dals-Ed, Färgelanda och Mellerud) anser att MKB:n tydligare behöver klargöra ansvarsfördelningen mellan berörda aktörer. I nuläget framgår inte tillräckligt tydligt vem som ansvarar för planering, genomförande, finansiering och uppföljning av restaureringsåtgärderna. Detta riskerar att leda till oklarheter i genomförandet och svårigheter för kommuner och lokala aktörer att planera sitt arbete. Förbundet har förståelse för att naturrestaureringsplanen ännu inte är färdigställd, men anser att ansvarsfördelningen är en central del av planens genomförbarhet och bör ingå i slutversionen av planen och MKB:n. Dalslands miljö- och energiförbund rekommenderar därför att MKB:n kompletteras med en tydligare beskrivning av roller, ansvar och samordning, samt hur dessa är tänkta att fungera i praktiken i samband med den färdiga naturrestaureringsplanen.
Dalslands miljö- och energiförbund	Är bedömningarna av miljöeffekterna rimliga?	Ja	
Dalslands miljö- och energiförbund	Har du synpunkter på den samlade bedömningen i MKB:n?	Inga synpunkter	
Enheten för Landsbygd, Länsstyrelsen Östergötland	Är det något i MKB:n som saknas eller behöver förtydligas?	Inga synpunkter	
Enheten för Landsbygd, Länsstyrelsen Östergötland	Är bedömningarna av miljöeffekterna rimliga?	Ja	
Enheten för Landsbygd, Länsstyrelsen Östergötland	Har du synpunkter på den samlade bedömningen i MKB:n?	Inga synpunkter	

Deltagare	Fråga	Svar	Synpunkt
Eskilstuna kommun	Är det något i MKB:n som saknas eller behöver förtydligas?	Ja	Då det var kort svarstid har kommunen inte hunnit ta del av dialogunderlaget och lämnar inget specifikt yttrande för dialogunderlaget. Eskilstuna kommun instämmer i stora drag i den konsekvensbeskrivning som har gjorts och att den samlade bedömningen är att planförslaget skulle ha en samlad positiv effekt och särskilt då i jämförelsealternativet. I yttrandet anges miljökonsekvensbeskrivningens avsnittsnummer och rubriker för att det ska blir tydligare var kommunen har synpunkter och kommentarer. 3. Nuläge och nollalternativ för respektive ekosystem 3.1 Limniska system 3.1.1 Nuläge Sida 19 Under ”Befintliga åtgärder” står det att det finns åtgärder inom ramen för den Nationella planen för omprövning av vattenkraft (NAP), dock har NAP pausats flertalet gånger vilket innebär att denna flyttas fram och de kommuner som ligger i sista gruppen, exempelvis Eskilstuna kommun, är oroliga för att det inte kommer finnas pengar kvar för åtgärder. Kommer NRP säkerställa att NAP genomförs och att det finns åtgärdspengar kvar? Under ”Befintliga skyddsformer” anges att en prioritering av de mest värdefulla områdena ska göras – vem/vilka blir ansvariga för att göra prioriteringen av de mest värdefulla limniska områdena på landskapsnivå? 3.1.2 Framskrivet nuläge - nollalternativ Här görs bedömningen att finansiering av åtgärder i befintliga planer och program inte bedöms vara tillräckliga. Med tanke på att exempelvis NAP har varit pausad flertalet gången så ser kommunen en risk att inte ens nollalternativet kommer att genomföras. ”Sammantaget bedöms att miljömålen som rör limniska ekosystem inte uppnås i och med nollalternativet, varken till år 2030 eller därefter” samt att ”Nollalternativet bedöms dock medföra vissa förbättringar jämfört med nuläget”. Kommunen håller med om denna bedömning och att det krävs fler åtgärder än i nuläget samt en långsiktighet i exempelvis stadsbidrag. 3.3 Jordbruksekosystem 3.3.1 Nuläge Begreppet ”effektivisering” är otydligt. Avser den strukturförändringar (färre gårdar, större enheter) eller teknisk/ekonomisk effektivisering? Det kan vara bra att förtydliga. Den nuvarande strategiska planen för åtgärder som våtmarker fungerar inte som den ser ut idag. Det är för krångligt för lantbruksföretaget att söka, och handläggningen tar alldeles för lång tid och det är för stor procent som markägaren måste ligga ute med innan de får bidraget. Kommunen har i olika forum fått höra från Jordbruksverket mfl att det finns massor med pengar att söka där, men när man väl gör det gällande våtmarker är det väldigt krångligt och risken är att lantbruksföretaget blir stående med en kostnad i ett halvår. Det fungerar inte. Kommunen har även fått höra från lantbruksföretag att de undviker att söka från strategiska planen just på grund av detta. Hur det ser ut för övriga ersättningar inom strategiska planen måste lantbruksföretagen själva eller dess organisationen berätta om.
Eskilstuna kommun	Är bedömningarna av miljöeffekterna rimliga?	Nej	6. Bedömning av miljöeffekter 6.1 Befolkning och människors hälsa 6.1.4 Effekter av jämförelsealternativet Ska man tolka det som att planförslaget gäller för 22 kommuner fram till år 2030 och sedan gäller inte undantaget efter år 2030? 6.2 Biologisk mångfald samt skyddade djur- och växtarter 6.2.2 Effekter av planförslaget Synpunkt gällande att referensarealer för skogliga livsmiljötyper ska motsvara 1995 års arealer: Eftersom bedömningen av gynnsam bevarandestatus kan gå från ogynnsam till otillräcklig, från negativ trend till stabil på en rapporteringscykel (6 år) för flera av våra skogliga livsmiljötyper, när de flesta i verkligheten har en negativ trend, bör detta analyseras vidare och granskas utifrån ett vetenskapligt arbetssätt. Bedömningen av bevarandestatusen ska baseras på ekologiska och biologiska översväganden, och definieras utifrån bästa tillgängliga kunskap och vetenskaplig expertis (s. 21 Guidelines on Concepts and Definitions Article 17 of Directive 92/43/EEC Reporting period 2019–2024, Final version, june 2023). Varför bevarandestatusen nu tillsynes har förbättrats stämmer inte med de underlag kommunen har tillgång till. Sida 47 sista stycket: ”Utveckla och anställa åtgärdssamordnare på lokal och regional nivå”, innebär det på kommunal nivå? Och kommer det finnas bidrag att söka för det? I dagsläget finns LOVA-medel att söka för åtgärdssamordning för vatten, menas en utökning av detta så att både vatten och land ingår? Eller blir det två separata former? 6.3 Vatten 6.3.2 Effekter av planförslaget Här vore det lämpligt att ta med samverkan mellan exempelvis kommuner och markavvattningsföretag, framför allt när det gäller dagvatten från urbana miljöer. Det är viktigt att kommuner tar ansvar för det vatten som släpps ut i recipient, både för rening och mängd som kan påverka jordbruksmarken negativt. 6.3.3 Effekter av nollalternativet Att det pågår arbete idag är sant, men arbetet behöver gå fortare, bli enklare och mer långsiktigt. Nollalternativet är att behålla arbetet som idag och det är inte tillräckligt. 6.3.4 Effekter av jämförelsealternativet Här anges att det saknas information om jämförelsealternativet. Är det något som kommer att komma längre fram eller kommer ni inte ha något jämförelsealternativ?

Deltagare	Fråga	Svar	Synpunkt
			8.1 Samlad bedömning 8.1.2 Jämförelse mellan planförslaget och alternativen Sista stycket på sida 65 och första på sida 66 behöver förtydligas, skrivningen är förvirrande, framför allt den sista meningen. Exempelvis på sida 70 anges att nollalternativet ska leda till negativ påverkan, men det står inte med i stycket på sida 65-66. Men även följande mening förvirrar: "För aspekterna klimatanpassning och biologisk mångfald bedöms effekterna bli positiva för samtliga alternativ, så även för nollalternativet", att även nollalternativet bedöms som positivt för den biologiska mångfalden känns inkonsekvent då det under 6.2.3 står " För samtliga ekosystem bedöms nollalternativet därför innebära en fortsatt försämring av biologisk mångfald och ekosystemresiliens med negativa konsekvenser för ekosystemen" Tabell 5: hur har man gjort bedömningen mellan planförslaget och jämförelsealternativet? I tabellen tolkar man det som att i de flesta fall bedömer man planförslaget som lika stor positiv påverkan som jämförelsealternativet utom när det gäller "biologisk mångfald samt skyddande av djur- och växtarter" där jämförelsealternativet vore det bästa. 8.1.3 Sammanfattande bedömning av respektive miljöaspekt Befolkning och människors hälsa Man skulle kunna nämna kortsiktiga negativa konsekvenser: - tillfälliga störningar under arbeten (till exempel buller, damm...) - minskad tillgänglighet till rekreationsområden under byggtiden - spridning av partiklar eller föroreningar vid markarbeten. Dock är det viktigt att ha med sig att det redan idag genomförs aktiviteter både restaureringar och andra typer av anläggande som ger påverkan på dessa tre punkter. Detta är ju av tillfällig karaktär och det är viktigt att det kommer fram att dessa konsekvenser är tillfälliga under pågående genomförande av åtgärd och inte kommer vara långvariga. Vatten Saknar beskrivning av hur åtgärderna kan påverka markägare och jordbruk. Eftersom det generellt finns en risk att nya regler kan skapa mer byråkrati, särskilt för lantbruket, handlar utmaningen mycket om att hitta en balans mellan naturvård och möjligheten att fortsätta bedriva ett lönsamt jordbruk. Klimatpåverkan Sida 71: det saknas beskrivning av nollalternativets konsekvenser, exempelvis kring markanvändning både vad gäller fler hårdgjorda ytor, samt hur man brukar marken idag när man kanske inte tar hänsyn till biologisk mångfald och kolinagring fullt ut. För klimatfrågan är det jätteviktigt att jobba för mer kolinagring än vad vi gör idag, samtidigt som framför allt utsläppen måste minska rejält.
Eskilstuna kommun	Har du synpunkter på den samlade bedömningen i MKB:n?	Ja	Klimatanpassning
Folkhälsomyndigheten	Är det något i MKB:n som saknas eller behöver förtydligas?	Inga synpunkter	
Folkhälsomyndigheten	Är bedömningarna av miljöeffekterna rimliga?	Ja	
Folkhälsomyndigheten	Har du synpunkter på den samlade bedömningen i MKB:n?	Inga synpunkter	
Green power Sweden	Är det något i MKB:n som saknas eller behöver förtydligas?	Ja	Solcellsparkar är en realitet under framväxt. Dessa har stor potential att bidra till naturrestaureringen. GreenPowerSweden har med hjälp av Ecogain i augusti 2025 tagit fram en rapport som belyser vad en solcellspark kan bidra med. Kontakta gärna Madeleine van der Veer madeleine.vanderveer@greenpowersweden.se om ni vill veta mer. Påverkan av ljusföroreningar och bullernivåer på djurlivet bör lyftas under kap 6.2.2. Inga åtgärder finns för närvarande beskrivna för dessa respektive områden inom Artikel 8. Om större sammanhängande grönområden skapas i urbana miljöer kan det bidra till positiv effekt genom ökad buffert mot buller och mot ljusföroreningar. Dock kan störning på djurlivet bli mer påverkat när grönområde och bostadsområden blir mer integrerade, om ingen hänsyn tas till förekomsten av ljusföroreningar och buller. Under kap 6.2.2 bedömer man att arealen i förslaget till planen inte kommer att räcka till för skogliga livsmiljöer, dessutom kräver de huvudsakliga åtgärderna att kunskapsunderlaget ökar som en förutsättning. Både avsaknad av tillförlitliga kunskapsunderlag och otillräcklig areal bör ses som en risk. Eftersom planen inte kan bedömas uppfylla målsättningarna för skogsekosystem och dess livsmiljöer, vore det rimligt med en mer detaljerad konsekvensanalys för påverkan på förlust av livsmiljöer och typiska arter för att tydliggöra effekterna. Under kap 6.3.2 finns ett resonemang gällande betesdjurens tillförsel av näringsämnen. Den lokalt negativa effektens omfattning bör nyanseras. Det saknas en beskrivning av betets positiva påverkan på vatten. Utöver positiv påverkan på biologisk mångfald, bidrar betet även till markens förmåga att fördröja vatten genom bildande av grässvål. Detta minskar risk för näringstillförsel till mark och vatten, vilket kan bidra till förbättrad vattenkvalitet och ekologisk status. Det saknas riskbedömning för negativ påverkan på tillgång till råvatten för dricksvattenproduktion (kap 6.10.2) i och med förslag på åtgärder som omfattar återställande av den naturliga dynamiken och sambanden i vattenlandskapet. Tillgången till råvatten är ofta beroende av möjligheten att magasinera råvatten i dammar. Åtgärdsförslag om ökat skydd för äldre träd i staden bör lyftas som positivt för biologisk mångfald för arter knutna till dessa träd, under kap 6.2.2, liksom det lyfts under kap 6.8.2. Ett resonemang liknande det som lyfts under kulturmiljöer (kap 6.8.2) kring påverkan av ökad grönska i kombination med klimatanpassning i urbana miljöer, bör lyftas även under effekter på biologisk mångfald (kap 6.2.2) och ev. under kumulativa effekter (7.2). Exempelvis finns risk att krav på ökad trädkrontäckning i kombination med klimatanpassning i urbana miljöer, bidrar till viss negativ påverkan på biologisk mångfald, om inte tillräcklig hänsyn tas för att bevara och utveckla de befintliga biologiska värdena. Ökad risk från värmeböljor som klimateffekt bör tydligare lyftas in där man beskriver andra klimateffekter, se särskilt under nollalternativen (se kap 6.1.3 och 6.9.3). Under kap 4.4 finns exempel på planer och program som har koppling till naturrestaureringsplanen. Det är bra att lyfta även kommunala naturvårdsprogram eller miljö- och klimatprogram som kan innehålla mer specifika mål, riktlinjer eller krav för hanteringar av livsmiljötyper och arter på kommunal nivå. Under kap 3.2.1 (marina ekosystem) vore det bra att förtydliga åtgärder och skyddsformer med en lista i punktform, liknande det som gjordes för limniska ekosystem under 3.1.1. Generellt sett är det bra att öka tydligheten i texterna genom att balansera nivån i kapitel och avsnitt så att detaljeringsgrad och format är lika. Eftersom planförslaget är under framtagande är det svårt att ha specifika synpunkter på de relativt översiktligt beskrivna åtgärder och miljöbedömningar som finns under kap 4, 6 och 8 i MKB.
Göteborgs Stad	Är det något i MKB:n som saknas eller behöver förtydligas?	Ja	
Göteborgs Stad	Är bedömningarna av miljöeffekterna rimliga?	Inga synpunkter	
Göteborgs Stad	Har du synpunkter på den samlade bedömningen i MKB:n?	Ja	Helhetsbedömningen för biologisk mångfald under kap 8.1.3 i underlaget sammanfattas med att planförslaget bidrar till att nå miljömålen och mål med förordningen. Det behöver nyanseras att så inte är fallet för skogsekosystem, vilket har påtalats (kap 6.2.2) då areal för gynnsam bevarandestatus för de skogliga livsmiljötypernas typiska arter inte bedöms räcka till.
Har lämnat mitt företag	Har du synpunkter på den samlade bedömningen i MKB:n?	Ja	Utredaren för den som ska bedriva miljöpåverkande effekter på vår miljö berg och vatten kringskriver i visledande ordalag dess påverkan. Tyvärr.

Deltagare	Fråga	Svar	Synpunkt
Helsingborg Stadsledningsförvaltningen (Kommunstyrelsen)	Är det något i MKB:n som saknas eller behöver förtydligas?	Ja	I Miljökonsekvensbeskrivningen beskrivs mer ingående EU:s mål om att medlemsstaterna på unionsnivå ska plantera ytterligare minst tre miljarder träd till år 2030. Åtgärden syftar till att öka den ekologiska sammanlänkningen och baseras på hållbar beskogning, återbeskogning och trädplantering i övrigt samt en ökning av urban grönyta. Ekologiska principer ska beaktas, bland annat genom att säkerställa artmångfald och mångfald när det gäller åldersstruktur. Plantering av inhemska trädarter ska prioriteras, om det inte i mycket specifika fall finns särskilda skäl att använda främmande arter. Helsingborgs stad anser att värdet av icke inhemska trädarter i förhållande till klimatanpassning och kulturmiljövärden behöver förtydligas. Det kan i framtiden eventuellt bli nödvändigt att använda andra arter än de inhemska i urbana miljöer. Vi har få inhemska trädarter som klarar sig i stadsmiljöer, speciellt eftersom alm och ask dessutom är starkt påverkade av olika sjukdomar. Vi kan behöva diversifiera användandet av olika trädarter i framtiden. Många av kulturparkerna har sedan århundranden planterats med trädarter från andra länder. Vi vill där kunna fortsätta använda icke inhemska arter, med låg risk för invasivitet, för att inte påverka kulturmiljövärdena negativt.
Helsingborg Stadsledningsförvaltningen (kommunstyrelsen)	Är bedömningarna av miljöeffekterna rimliga?	Ja	
Helsingborg Stadsledningsförvaltningen (Kommunstyrelsen)	Har du synpunkter på den samlade bedömningen i MKB:n?	Ja	I textens beskrivning av Nollalternativet ("business as usual") står att "För samtliga ekosystem bedöms nollalternativet därför innebära en fortsatt försämring av biologisk mångfald och ekosystemresiliens med negativa konsekvenser för ekosystemen och deras förmåga att långsiktigt förse samhället med ekosystemtjänster." Helsingborg delar den uppfattningen. I den sammanfattande tabellen på sidan 67 anges däremot nollalternativets påverkan på biologisk mångfald samt skyddade djur- och växtarter som obetydlig eller neutral. Vare sig detta är ett skrivfel eller en sammanfattande bedömning bör det ändras till stor negativ effekt. Det stora flertalet hotade arter knutna till framför allt jordbruks- och skogsekosystemen visar idag negativa trender och vi ser dessvärre inga tendenser till återhämtning. Vi anser också att den positiva effekten av jämförelsealternativet på landskap borde anges som stor. Det blir mer av de positiva effekter som anges för planförslaget, och de eventuella negativa effekterna är i sammanhanget små och i vissa fall kortvariga. Vi anser att beskrivningen av Nollalternativen genomgående borde vara tydligare, liksom även motiveringen till att varför Jämförelsealternativets positiva effekter på den biologiska mångfalden i samtliga områden utom ett bedömts vara lika stora som Planförslagets effekter.
Håbo kommun	Är det något i MKB:n som saknas eller behöver förtydligas?	Inga synpunkter	
Håbo kommun	Är bedömningarna av miljöeffekterna rimliga?	Inga synpunkter	
Håbo kommun	Har du synpunkter på den samlade bedömningen i MKB:n?	Inga synpunkter	
Hässleholms kommun miljö- och stadsbyggnadsförvaltningen	Övriga synpunkter	nej	Hässleholms kommun har inget att erinra mot förslag till miljökonsekvensbeskrivning
Katrineholms kommun	Är det något i MKB:n som saknas eller behöver förtydligas?	Ja	MKBn är väldigt övergripande och beskrivningen av hur man kommit fram till sin bedömning bör förtydligas.
Katrineholms kommun	Är bedömningarna av miljöeffekterna rimliga?	Ja	
Katrineholms kommun	Har du synpunkter på den samlade bedömningen i MKB:n?	Inga synpunkter	
Ludvika kommun	Är bedömningarna av miljöeffekterna rimliga?	Ja	
Ludvika kommun	Har du synpunkter på den samlade bedömningen i MKB:n?	Inga synpunkter	
Ludvika kommun	Är det något i MKB:n som saknas eller behöver förtydligas?	Ja	Kommunen ser positivt på målsättningen att stärka ekosystem, biologisk mångfald och klimatanpassning. För att den nationella planen ska få avsedd effekt behöver samordningen mellan statliga myndigheter, länsstyrelser och kommuner stärkas. Kommunen efterfrågar tydliga roller i genomförandet, metodstöd samt möjlighet för kommunerna att delta aktivt i prioritering och planering av restaureringsåtgärder. Det är också viktigt att tillgången till öppna och användbara naturdata säkerställs, så att kommunerna kan följa upp och bidra till de nationella målen på lokal nivå. Här är harmonisering mellan olika datakällor (t.ex. Skogsstyrelsen, SLU och Länsstyrelsen) särskilt angelägen. Kommunen vill vidare understryka att genomförandet av restaureringsinsatser kräver långsiktiga ekonomiska och personella resurser. Många kommuner, särskilt i glesbygd, har begränsade möjligheter att finansiera eller initiera restaureringsåtgärder utan statligt stöd. Därför är det viktigt att den nationella planen tydliggör finansieringsvägar och säkerställer att program som LONA, Klimatklivet och kommande EU-fonder kan användas som stöd för restaureringsåtgärder inom ramen för planen. Det är också av största vikt att restaureringsåtgärder integreras i kommunala översiktsplaner, grönsstrukturplaner och lokala miljöstrategier. Översiktsplaner fungerar som strategiska styrdokument som anger mål och prioriterade områden för biologisk mångfald, medan grönsstrukturplaner kan visa konkreta platser för restaurering och gröna korridorer.
Lunds kommun, kommunstyrelsen	Övrig synpunkt	Ja	Det står klart att de krav som följer av förordningen, särskilt med avseende på artikel 8, oaktat goda intentioner, kommer att innebära stora utmaningar för Sverige och dess kommuner, däribland Lund. Att kommunen sannolikt inte kommer att omfattas av undantag fram till 2030 förstärker utmaningarna ytterligare. Lund har särskilda förutsättningar, med en medeltida stadskärna och hög grad av täthet i stadens övriga bebyggelse, en mycket stor förekomst av kulturlager i marken, samt ett utpräglat omgivande odlingslandskap med starka intressen kopplat till bland annat produktionen av livsmedel. Lunds kommun vill därför betona att genomförande av åtgärder i den omfattning som beskrivs i det dialogunderlag som skickats ut, oundvikligen kommer att leda till betydande målkonflikter. För Lunds kommuns del kommer det exempelvis innebära grundläggande inbyggda konflikter mellan behovet av ytterligare grönyta och kröntäckning och kommunens fulla rådighet över förtätning i Lunds stad, detta särskilt utifrån vikten av att också kunna bevara stadskärnans unika karaktär. Lunds kommun vill också betona att de krav och ambitionsnivåer som föreslås kommer att vara särskilt utmanande för många mindre kommuner, avseende såväl organisatoriska som ekonomiska förutsättningar att utreda, planera och genomföra nödvändiga åtgärder. Lunds kommun konstaterar att 15 skånska kommuner, varav flera i MalmöLundregionen, återfinns bland de 22 kommuner som sannolikt inte kan få undantag fram till 2030, och att Skåne därmed kommer att behöva bära en stor del av det nationella åtagandet kopplat till artikel 8 i förordningen. Detta förväntas ske samtidigt som dessa kommuner står för en anseelig andel av landets jordbruksmark. Det bör inte vara en fråga för enskilda kommuner att, vid genomförandet av tvingande åtgärder som följer på lagstiftning, utifrån nationella mål, på egen hand nödgas göra en avvägning mellan – å ena sidan – den för landet helt nödvändiga livsmedelsförsörjningen och – å andra sidan – behovet av ytterligare grönyta och kröntäckning. Då detta tycks vara en förutsättning i det förslag som arbetats fram så långt är det Lunds kommuns tydliga hållning att norra Europas bördigaste åkermark inte ska ersättas med något annat. Förslaget kan i denna del inte uppfattas på annat sätt än att Naturvårdsverket, och övriga ansvariga myndigheter, önskar avhända sig ansvaret för samordning av miljöarbetet på nationell nivå. Lunds kommun vill, i linje med tidigare yttrande, fortsatt framhålla att det är viktigt att ansvariga myndigheter analyserar och utnyttjar förordningens flexibilitet där det är möjligt, och landar i åtgärder som inte medför mer långtgående kostnader och begränsningar för enskilda kommuner än vad som bedöms vara nödvändigt. Inriktningen bör också vara att de åtgärder som föreslås inte ska påverka möjligheter att utifrån lokala förutsättningar nyttja mark för framtida samhällsbyggnadsbehov, särskilt avseende utveckling av mark för bostäder, verksamheter, infrastruktur och annan samhällsservice i tätorts- och expansionsområden. Utifrån intentionerna i artikel 8 bedömer Lunds kommun att det kommer behövas mycket omfattande statligt ekonomiskt stöd, liksom praktisk vägledning, för att möjliggöra fortsatt exploatering i linje med kommunens ambitioner och tillväxtgenererade behov, i det fall förordningens mål ska konkretiseras på det vis som tycks vara fallet i kommande plan.

Deltagare	Fråga	Svar	Synpunkt
			Beskrivning av nuläge och nollalternativ för Jordbruksekosystemet. Här punktas några åtgärder upp, tex: Miljöersättningarna till betesmarker och slåtterängar bidrar till att bibehålla skötseln av dessa marker. Det stämmer att skötseln bibehålls i vissa fall men skötseln via Miljöersättningarna är generellt skriven och det finns inget som uppmuntrar och gynnar att skötseln gör så att markens kvalitet i fråga av Biologisk mångfald ökar. Kraven är så lågt ställda att marken succesivt kan utarmas men ändå behålla stödet. Det finns inte heller någon uppföljning eller rådgivning, för att säkerställa att bra skötsel genomförs så att marken behåller sina naturvärden eller så att nya naturvärden skapas. Beskrivning av planförslaget: Bra förslag att stärka finansieringen för skötsel och restaurering. Bra att systemet prioriterar verksamhet med hög biologisk mångfald och det kommer att krävas inventering av livsmiljöer för att veta var restaurering ska prioriteras. I stora delar av landet är livsmiljöer med god kvalitet så fragmenterade att det saknas kontinuitet mellan områden med hög biologisk mångfald knuten till slåtter och bete. Leveranstiden på att skapa ny biologisk mångfald är lång och i vissa fall omöjlig att genomföra. För att då lyckas öka arealen med bete och slåttermark med livskraftiga arter och livsmiljöer så måste inventeringar genomföras och rätt marker för restaurering väljas ut, marker där det finns förutsättningar för ökad biologisk mångfald. Alternativ i miljökonsekvensbeskrivningen: Jämförelsealternativ. Referensarealen kan inte sättas så lågt som 100 000 ha. När vi inte vet vilken kvalitet marken håller i dagsläget så är det omöjligt att gå på ett minimalalternativ. Referensarealen måste vara en areal där hävdberoende livsmiljöer och arter är långsiktigt livskraftiga och inte en areal som är ekonomiskt möjlig att uppnå. Det är också viktigt att arealen är spridd över hela landet och att det finns en kontinuitet mellan olika områden för att kunna uppnå bra kvalitet. Avsnitt 3.3.1 saknar en bedömning av effekten från insatser från andra aktörer än Jordbruksverket. Landets odlingslandskap med högsta värden återfinns oftare inom skyddad natur förvaltat av t ex Länsstyrelser, kommuner, stiftelser med fler, än i marker som sköts genom miljöstöd av enskilda jordbruksföretag. Läget för ängar och beten som finns i skyddad natur, eller arter i odlingslandskapet som omfattas av ÅGP, påverkas av insatser och förutsättningar hos Naturvårdsverket och Länsstyrelserna och inte enbart av miljöstödens regler och begränsningar. Effekterna av att två centrala verk (SJV och NV) delar på ansvaret är värt att belysa i MKB:n också. Limniska ekosystem Det behöver tydligare framgå omfattningen av vilka åtgärder som är aktuella att genomföra i både planen och MKB. Både vattenförvaltningen och den kommande naturrestaureringsplanen syftar till uppnådda miljökvalitetsnormer och gynnsam bevarandestatus, inte bara fler genomförda projekt. I vattendrag där ansvarig aktör har rådighet bör därför riktningen vara att åtgärda hela orsaksbilden, det vill säga: vandringshinder, rätningar, flottledsrensning, avstängda fåror/kvill och avskurna svämplan. Så att statusen faktiskt kan nå god nivå. Halvdana insatser riskerar att konsumera restaureringsutrymme utan att miljökvalitetsnormerna nås. Klimatförändringarna ökar behovet av vattenlandskap som kan magasinera vatten och bromsa flödestoppar. I de vattendrag där staten och andra huvudmän har rådighet är det därför olyckligt att stanna vid halva lösningar. En fullständig återkoppling till svämplan, avveckling av diken vid svämplan och återmeandering i rätade sträckor ger betydligt större klimatanpassningsnytta än begränsade punktinsatser. Detta bör tydligare återspeglas i naturrestaureringsplanens prioriteringar. Följande skrivningar kan behöva ytterligare förtydliganden: - Sida 56. En del förändringar kommer att kunna uppfattas som negativa. Exempel på det kan vara i de fall kraftverksdammar tas bort och en dramatisk förändring i landskapet sker på kort tid. Ökad mängd död ved kan upplevas som skräpig för den som rör sig i skog och mark. Där vattnet tidigare varit dikat kan nya öppna vatten och våtmarker uppfattas som hinder.
Länsstyrelsen Gävleborg	Är det något i MKB:n som saknas eller behöver förtydligas?	Ja	
			Generellt är bedömningarna är rimliga. Bedömningarna av nollalternativet kan tendera att vara lite för positiva och borde för många aspekter bedömas ge negativa effekter istället för att bedömas som neutrala. Limniska ekosystem Generellt är bedömningarna är rimliga i den mening att de bygger på god metodik och att de är transparenta med osäkerheter. Men de bör tas som vägledande snarare än definitiva. När fler detaljer blivit klara och åtgärderna preciserade bör de revideras och kompletteras med mer detaljerande analyser av miljöeffekterna. Jämförelsealternativ saknas för sötvatten och det är lite svårt att veta ambitionsnivån för Planförslaget. Det är därför svårt att säga hur stor miljönyttan med genomförandet av naturrestaureringsplanen är och huruvida den bör bedömas som "Viss positiv effekt" eller "Stor positiv effekt" jämfört med Nollalternativet. Jordbruksekosystem Avsnitt 4.3.1 omfattar enbart marker anslutna till, reglerade och finansierade av miljöstöd, och missar alla områden i skyddad natur. Miljöstödens regler i sig bör också belysas i MKB:n eftersom de inte kunnat stoppa försämringen av läget varken i areal eller kvalitet. Avsnitt 6.2.4 borde även lista de hävdade gräsmarkerna bland livsmiljöer som påverkas av att planalternativet föreslår en miniminivå av restaurerad yta, och inte den ekologiskt och forskningsmässigt nödvändiga ytan som i jämförelsealternativet. Avsnitt 6.5.2 kunde lyfta att en ökad yta bete inte tvunget behöver betyda öppen betesmark utan till viss del kunde skapas genom bete i skog, vilket då skulle minska CO2-utsläppen jämfört med helt avskogade betesmarker. Avsnitt 6.7 Landskap borde belysa effekterna på GI och konnektivitet mer och inte bara den mänskliga upplevelsen. Stycket som börjar " Generellt kommer landskapet på sikt att präglas av fler surrande insekter, sjungande fåglar och djur som rör sig..." fattar jag inte vad det har i denna typ av text att göra. Avsnitt 6.10.3 Stämmer det verkligen att nollalternativet skulle ha en sammantaget neutral påverkan på hushållning med mark, vatten och övriga resurser? Avsnitt 6.10.4 Skrivfel; Avsnittet ska behandla jämförelsealternativet, då ska det inte stå "För övriga aspekter inom hushållning med mark, vatten och övriga resurser bedöms nollalternativet ha neutral eller både positiv och negativ påverkan." Våtmarker Åtgärdsarbete med våtmarker beskrivs som mycket positivt för vattenmiljöer, vilket sannolikt stämmer. I kapitel 6.2.2 bedöms däremot åtgärden "återvätning" ha liten betydelse för den biologiska mångfalden. Om man med återvätning avser hydrologisk restaurering av våtmarksmiljöer bedömer jag att man underskattar nyttan med åtgärden. Generellt sett är effekterna lite väl sparsamt beskrivna och hänvisningar till vad man bygger sina bedömningar på likaså.
Länsstyrelsen Gävleborg	Är bedömningarna av miljöeffekterna rimliga?	Nej	

Deltagare	Fråga	Svar	Synpunkt
			Under rubriken En samlad bedömning är det önskvärd att ha en beskrivning kring huruvida planförslagen kommer att göra att man når ("inte bara bidrar till") de mål som ingår i EU-förordningen om restaurering av natur. En synpunkt på strukturen generellt är att beskrivningen av nuläge och nollalternativ görs utifrån olika ekosystem medan beskrivning av miljöeffekter av planförslagen görs på ett annat sätt. Det hade varit bra om man även beskriver miljöeffekterna utifrån en ekosystemindelning. Avsnitt 8.1.2 Det behövs mer bakgrund till bedömningen att nollalternativet skulle ge neutrala effekter på aspekterna vatten, klimatpåverkan, jord och mark, landskap, kulturmiljö och hushållning med naturresurser och biologisk mångfald. Enligt dagens kunskapsläge så är det många av dessa som har en nedåtgående trend med nuvarande ambitionsnivå och lagstiftning. Samlade bedömningen bör tydligt utvärdera skillnaden mellan planalternativet och jämförelsealternativet, eftersom den skillnaden beskriver ett absolut minimumambitionsmässigt. Avsnitt 8.1.3, rubrik Klimatpåverkan. Resonemanget om att ökad betesareal och ökat antal djur medför ökad klimatpåverkan utgår från en snäv bild av att bete ska ske på öppna marker där jord bearbetas. Det ökade intresset för skogsbete både från skogssidan och jordbrukssidan visar på att flera mål kan nås på samma ytor. Naturbeten bör inte jämföras med industrijordbrukets påverkan. Naturbetesmark som restaureras för biologisk mångfalds skull behöver inte samma intensiva djurhållning eller samma typ av betesdjur i lika stora mängder, utan bör dra nytta av ny forskning kring alternativa betesregimer etcetera Kapitel 9. stycket om " Åtgärder för att minska risken för negativ påverkan på kulturmiljön". Kulturmiljön borde, liksom andra nationella värden, bedömas i sin helhet och inte lokal för lokal. Underlagsmaterial och bedömningsmetodik bör åtminstone regionvis kunna prioritera mellan olika förekomster av likvärdiga kulturvärden där dessa hamnar i målkonflikt med andra aspekter inom restaureringsförordningen. Kapitel 9. stycket om " Åtgärder för att minska risken för negativ påverkan på biologisk mångfald i skogsekosystem". Det är återigen viktigt att påpeka att restaurering av skog och naturbetesmarker inte står i motsatsförhållande till varandra. Det finns stora arealer övergiven naturbetesmark som inte uppnått höga skogliga värden, som kan restaureras till naturbeten, och det finns gott om lågvärda skogar som på sikt (lång sikt) och med rätt skötsel kan uppnå habitatkvalitet. Vi har inte en ekologi som växlar så snabbt mellan två livsmiljötyper av hög kvalitet att de ska behöva ställas mot varandra. Skogsekosystem Det står skrivet att: "Helhetsbedömningen är att planförslaget bidrar till att nå miljömålen och målsättningarna i naturrestaureringsförordningen, genom att skapa förutsättningar för återhämtning av ekosystem, stärka landskapets ekologiska samband och främja ett långsiktigt bevarande av biologisk mångfald." Helhetsbedömningen känns en aning för positiv och kanske hellre skulle beskriva jämförelsealternativet, där skogsekosystemet är inkluderat i en större utsträckning i det alternativet. Då det står skrivet att planförslaget innebär att skogliga livsmiljötyper inte kommer att återskapas är det svårt att hålla med om bedömningen att målsättningen med naturrestaureringsförordningen kommer att nås. "Eftersom planförslaget utgår från regeringens instruktion för artikel 17-rapporteringen enligt art- och habitatdirektivet om att för skogliga livsmiljötyper ska 1995 års arealer motsvara gynnsam referensareal, så innebär detta att det i förslaget till plan inte kommer anges någon yta som behöver återskapas av just de skogliga livsmiljötyperna. Med denna utgångspunkt så bedöms det, trots planens positiva bidrag till biologisk mångfald, exempelvis att arealen inte kommer räcka till för att de skogliga livsmiljötypernas typiska arter ska kunna nå gynnsam bevarandestatus." Befolkning och människors hälsa Jämförelsealternativet bör ha större positiv påverkan jämfört med utkastet till plan, inte samma. "För miljöaspekten befolkning och hälsa bedöms jämförelsealternativet ha samma stora positiva påverkan jämfört med utkastet till plan. Fram till och med år 2030 omfattar jämförelsealternativet städer och tätorter
Länsstyrelsen Gävleborg	Har du synpunkter på den samlade bedömningen i MKB:n?	Ja	Jämförelsealternativet bör ha större positiv påverkan jämfört med utkastet till plan, inte samma.
Länsstyrelsen i Hallands län	Är det något i MKB:n som saknas eller behöver förtydligas?	Ja	I nulägesbeskrivningen saknas att skogsbruket har en stor negativ påverkan på hydrologin för våtmarker idag och att den är ökande, delvis pga skyddsdikningar. Ökad kompetensförsörjning vore bra för att stärka länsstyrelsernas arbete med anmälan om vattenverksamhet.
Länsstyrelsen i Hallands län	Är bedömningarna av miljöeffekterna rimliga?	Ja	
Länsstyrelsen i Hallands län	Har du synpunkter på den samlade bedömningen i MKB:n?	Ja	Tveksamt om nollalternativet innebär förbättringar då väldigt stora arealers hydrologi påverkas negativt av skogsbruket.
Länsstyrelsen i Jönköpings län	Är bedömningarna av miljöeffekterna rimliga?	Nej	Tveksamt om nollalternativet innebär förbättringar jämfört med nu. Statistik visar på att exploateringen av våtmarker är större än restaurering/anläggning. Dessutom kommer klimatförändringarna att påverka våtmarkerna mer och mer. Särskilt de torvrika våtmarker som kan minska koldioxidavgången eller som kan utgöra en kolsänka kan drabbas hårt genom att grundvattennivåerna sannolikt kommer att fluktueras mycket mer i framtida klimat med varmare temperaturer och ett annat nederbördsmonster.
Länsstyrelsen i Jönköpings län	Är bedömningarna av miljöeffekterna rimliga?	Nej	Det står inte mycket om stöd för naturvårdande skötsel i icke-skyddade-områden. Det är en viktig del om vi ska nå målen och bör således också beskrivas och prioriteras.
Länsstyrelsen i Jönköpings län	Är det något i MKB:n som saknas eller behöver förtydligas?	Inga synpunkter	
Länsstyrelsen i Jönköpings län	Har du synpunkter på den samlade bedömningen i MKB:n?	Inga synpunkter	
Länsstyrelsen i Jönköpings län	Har du synpunkter på den samlade bedömningen i MKB:n?	Inga synpunkter	
Länsstyrelsen i Jönköpings län	Är det något i MKB:n som saknas eller behöver förtydligas?	Ja	Det finns ett intressant förslag "Stärkt arbete med grön infrastruktur och avrinningsvis åtgärdsplanering" där jag skulle vilja ha ett förtydligande på om det gäller alla naturtyper eller om det endast ska gälla vattenmiljöer.
Länsstyrelsen i Örebro län	Är det något i MKB:n som saknas eller behöver förtydligas?	Ja	Det vore bättre med samma rubriksättning i MKB:n som i dialogunderlaget för att lättare kunna överskåda konsekvenser (effekter) av beskrivna åtgärder.
			Förtydliga hur nollalternativet kan få en så pass positiv bedömning. Dialogunderlaget utgår i sitt nollalternativ från nuläget och de arealer som är i gott tillstånd idag. Länsstyrelsen Örebro län önskar att det tydliggörs bättre vad som i MKB:n avses med gott tillstånd.
			I samband med nyligen utförd sammanställning av lägesbild för de fjorton miljökvalitetsmål som är aktuella i länet Örebro är utvecklingen negativ för flera av de miljökvalitetsmål som rör biologisk mångfald. För miljökvalitetsmål Ett rikt växt- och djurliv, Ett rikt odlingslandskap, Levande skogar samt för två av de mål som bedöms på nationell nivå, nämligen Begränsad klimatpåverkan och Säker strålmiljö är utvecklingen negativ. För dessa miljökvalitetsmål är situationen sämre idag än när de antogs år 1999. Nollalternativet innebär alltså att tillståndet blir sämre framgent, inte att tillståndet kommer att vara oförändrat. Länsstyrelsen i Örebro syn är att nollalternativet borde ge fler bedömningar med negativ effekt.
Länsstyrelsen i Örebro län	Är bedömningarna av miljöeffekterna rimliga?	Nej	För kapitlet sötvattensmiljöer är åtgärdsförslagen i MKB:n så pass diffusa att konsekvenserna inte skiljer sig så mycket från nollalternativet, det blir därmed svårt att utvärdera effekterna som ska uppnås.
			Länsstyrelsen Örebro anser att det inom flera av områdena ex. biologisk mångfald och landskap är alltför positiva bedömningar av nollalternativet och även av planförslaget som, med de undantag som avser att nyttjas för exempelvis skog och urbana miljöer, borde få fler neutrala och till och med negativa effekter.
Länsstyrelsen i Örebro län	Har du synpunkter på den samlade bedömningen i MKB:n?	Ja	Inom området Befolkning och människors hälsa bedömer Länsstyrelsen Örebro att det har gjorts rimliga avvägningar.
			Länsstyrelsen Jämtlands län lämnar följande synpunkter: Det är viktigt att styrmedel och resurser tidigt säkerställs för att kunna planera och samordna åtgärder på ett sätt som är landskapsövergripande. Ett strategiskt angreppssätt på landskapsövergripande nivå behövs för att kunna hitta och prioritera de åtgärder som har störst miljönytta, där hänsyn även tas till intressekonflikter.
Länsstyrelsen Jämtlands län	Har du synpunkter på den samlade bedömningen i MKB:n?	Ja	Flera naturtyper är beroende av varandra på olika sätt, till exempel våtmarker och sötvattensmiljöer. Där behöver hänsyn tas till hela avrinningsområdet, till exempel kan restaurerade våtmarker förbättra miljön i vattendragen.

Deltagare	Fråga	Svar	Synpunkt
Länsstyrelsen Jämtlands län	Är bedömningarna av miljöeffekterna rimliga?	Ja	
Länsstyrelsen Jämtlands län	Är det något i MKB:n som saknas eller behöver förtydligas?	Ja	Ja, Länsstyrelsen Jämtlands län lämnar följande synpunkter:
			I kapitel 10.2 lyfts att grundförutsättningen för att kunna restaurera, planera och utföra övervakning är att man vet var arter och livsmiljötyper finns samt vilket tillstånd de befinner sig i. Detta faktum anser länsstyrelsen är helt avgörande för att kunna genomföra restaureringsplanen och därmed även vilka konsekvenser planen får. Länsstyrelsen anser att detta borde förtydligas och lyftas tidigare i MKB:n. - Om det ska vara realistiskt att genomföra en geografisk kartläggning av alla livsmiljötyper till 2030, behövs en snabb metodutveckling och ett snabbt genomförande. Hur detta ska genomföras och om det alls är möjligt tar inte MKB:n upp. Detta borde nämnas. - Det borde förtydligas ytterligare att det finns en stor osäkerhet vad gäller många av livsmiljötypernas arealer. För många av livsmiljötyperna bygger arealuppgifter på gamla uppskattningar. För vissa av livsmiljötyper är metoderna som används för att skatta arealer tveksamma. Många av de vägledningar som finns för livsmiljötyperna är dessutom svårtolkade vilket även det bidrar till osäkra arealer. - För många av livsmiljötyperna finns inga kartunderlag som visar var dessa arealer finns. Riksskogstaxeringens siffror redovisar bara på arealer på biogeografisk nivå. Det kartunderlag som finns, NNK, har stora brister och är inte heltäckande. Även de bevarandeplaner som finns har därmed stora brister eftersom det inte funnits några underlag att tillgå. Ofta finns bara en grovt skattad arealsiffra men ingen karta som visar exakt var livsmiljötypen finns. Borde det inte finnas ett kapitel i MKB:n som redovisar de brister som finns i underlagen och hur dessa ska åtgärdas, åtminstone på en övergripande nivå? - Länsstyrelsen anser att en bättre kartläggning av livsmiljötyper även är avgörande om Sverige på ett trovärdigt sätt ska kunna leva upp till icke-försämringskravet. Om Sverige skulle följa icke-försämringskravet på biogeografisk nivå, se kapitel 1.4 i dialogunderlaget, skulle många områden som innehåller livsmiljötyper kunna försvinna utan att det märks i redovisningarna. Har vi en bättre kartläggning av var livsmiljöerna finns så kan detta undvikas. Denna kartläggning är särskilt angelägen i skogsekosystemen där förändringar sker snabbt. Icke-försämringskravet nämns knappt i MKB:n. Borde inte det nämnas? - I NRF, artikel 6 och 7, finns undantag vad gäller energi från förnybara energikällor och nationellt försvar. Detta beaktas inte i MKB:n. Undantagen tas upp i det PM som finns tillgängligt via Naturvårdsverkets webbplats. Tyvärr är PM:et smått obegripligt och redovisar inte hur undantagen kan påverka planen. Utbyggnad av förnybara energikällor pågår för fullt och påverkar livsmiljötyper. Vad har undantagen för betydelse vid exempelvis utbyggnad av vind- och vattenkraft? Länsstyrelsen önskar att MKB:n beskriver hur dessa undantag ska hanteras. - Även i NRF artikel 4 finns undantag för åtgärder av överskuggande allmänintresse. Inte heller det nämns i MKB:n. Länsstyrelsen önskar ett förtydligande av vad detta kan ha för påverkan på planen. Exempelvis gruvverksamhet kan tänkas vara ett sådant överskuggande allmänintresse. - Ytterligare en aspekt som saknas i MKB:n är att många värdefulla naturtyper/vatten inte faller inom någon livsmiljötyp enligt de definitioner som finns. Detta gäller exempelvis många sjöar. Hur ska detta hanteras? Syftet med NRF är att bidra till långsiktig och varaktig återhämtning av resilienta ekosystem med biologisk mångfald på land och till havs genom att restaurera ekosystem och livsmiljöer för arter som annars riskerar att försvinna eller dö ut. Hur ska vi kunna få resilienta ekosystem om vi inte kan beakta alla delar av ekosystemet? Hur hanterar vi de delar av ekosystemen som inte kan definieras som livsmiljötyp (eller har en tveksam klassning till livsmiljötyp) i restaureringsplanen, exempelvis många sjöar? Vad vi kan se tas denna problematik inte heller upp i dialogunderlaget. Här önskar länsstyrelsen ett förtydligande. - I beskrivningen av nuläget och nollalternativet för skogsekosystem nämns inte alls avverkning eller skogsbruk som orsak till att livsmiljötyper och livsmiljöer för arter förloras och utvecklas negativt. Avsnitt 3.4 kan tolkas som att det är brist på naturvårdande skötsel som är det största problemet. Där anser länsstyrelsen att det vore på plats med ett förtydligande.
Länsstyrelsen Norrbotten	Är det något i MKB:n som saknas eller behöver förtydligas?	Ja	
Länsstyrelsen Norrbotten	Har du synpunkter på den samlade bedömningen i MKB:n?	Ja	Här bedöms effekter av de tre olika alternativen planförslaget, nollalternativet och jämförelsealternativet. Beskrivningarna är det inget större fel på, men samtliga är hypotetiska. Vad effekterna av planförslaget blir är inte så tydligt som MKB:n ger sken av. Bedömningen förutsätter mer eller mindre att insatserna görs enligt plan överallt där det behövs, vilket inte alls är säkert. Den förutsätter även att livsmiljötyper inte försvinner, vilket inte heller är troligt. Sammanfattningsvis så säger den samlade bedömningen bara att det är bättre att vi gör någonting än ingenting alls.
			Under avsnitt 2.4.4 anges en rad osäkerhetsfaktorer som gör det svårt att bedöma effekterna. Det framgår att de åtgärder som beskrivs i dialogunderlaget ofta är allmänt beskrivna och omfattningen av åtgärderna, exempelvis vad gäller arealer eller budget, är oklar eller osäker. Länsstyrelsen vill understryka att denna osäkerhet är betydande och helt avgörande för utfallet. Det är med andra ord omöjligt för länsstyrelsen att avgöra om bedömningarna är rimliga.
Länsstyrelsen Norrbotten	Är bedömningarna av miljöeffekterna rimliga?		• Det är bra att det tagits fram ett jämförelsealternativ som visar ett så kallat "max-alternativ" ur ett naturrestaurerings-perspektiv. Framför allt är detta bra när det gäller de skogliga livsmiljötyper där både vägledning och referensarealer är under utredning vad gäller 9010 och 9050. Att referensarealer och vägledningar för 9010 och 9050 kan komma att revideras är något som borde förtydligas i MKB:n då det berör livsmiljötyper som arealmässigt är utbredda.
Länsstyrelsen Skåne, synpunkt från expert på myndigheten.	Har du synpunkter på den samlade bedömningen i MKB:n?	Ja	Oerhört svårt att förutsäga effekter av restaurering då utfallet även påverkas av annan miljöpåverkan såsom klimatförändringar och miljöförändringar i övrigt. Fokus måste ligga på att beskriva återskapad naturlig miljö. Tydlig tabell.
			Många vattendrag och sjöar är påverkade av markavvattning. Om många vattenförekomster får KMV på grund av markavvattning (vilket är föreslaget i dagsläget) kommer det bli svårt att genomföra de åtgärdsförslag som krävs för att nå målen. Det behöver förtydligas hur olika styrmedel kan motverka åtgärds genomförandet och vilka konsekvenser det innebär för Sverige att nå de krav vi har. 3.3. Nollalternativ. Hur mäts existerande värden och biotoper i jordbruksekosystemet idag? På betesmarker kan vi mäta om arealen ökar eller minskar men det är svårt att veta, ens på kort sikt, om de existerande värdena bibehålls. Den tar inte hänsyn till den politiska ambitionen att ligga på en miniminivå av restaureringsförordningens ambitioner då den enbart visar på hur en maximal insats kommer påverka miljön. Konsekvensredovisningarna saknar generellt bedömning av samhällsekonomisk nytta vid genomförandet och alternativkostnader för staten vid uteblivet genomförande. Ett avgörande skäl för förordningens införande var den samhällsekonomiska nyttan som fås av restaureringsinsatser - i stora drag 1:10 enligt de beräkningar som kommissionen använt sig av. Det borde lyftas, men kommer kanske tydligare in i en samlad konsekvensbedömning av genomförandet av NRF i maximal omfattning, jämfört med ett noll-alternativ (ingen åtgärd) men också jämfört med det tredje uttalade alternativet - regeringens ambition om en minimivariant som styrs politiskt och inte av vetenskapliga fakta.
Länsstyrelsen Skåne, synpunkt från expert på myndigheten.	Är det något i MKB:n som saknas eller behöver förtydligas?	Ja	Då skulle också en bedömning kunna göras generellt och specifikt för de olika artiklarna av hur målet att inte gå utöver miniminivån påverkar svenska företags konkurrenskraft på kort och lång sikt. En ändrad marknadsinriktning inom främst EU, men även övriga marknader, mot mer naturvänliga metoder där svenska företag och statens regelverk hamnar efter pga för lågt satta krav på naturhänsyn och möjligheter att få ersättning för ekosystemtjänster. Även förtroendet för svenska råvaror och produkter kommer skadas om inte en hög ambitionsnivå hålls inom miljöområdet inte minst med tanke på konsumenters ökade medvetenhet och företags högre ambitioner när det gäller att arbeta mot klimatförändringarna och för ett bevarande av biologisk mångfald, samt EU:s högre ambitioner inom bl a Green Deal. Undrar om det inte vore bra att ha med en konsekvensbeskrivning på berörda intressen då dessa har en avgörande betydelse för åtgärdernas genomförande. Att utforma åtgärderna utifrån accepterad påverkan på andra samhällsintressen sparar resurser.
Länsstyrelsen Skåne, synpunkt från expert på myndigheten.	Är bedömningarna av miljöeffekterna rimliga?	Ja	

Deltagare	Fråga	Svar	Synpunkt
			Jämförelsealternativet kan inte, som nu, beskrivas som ett "max-alternativ" ur ett naturrestaureringsperspektiv eftersom det är klart missvisande och riskerar att missförstås. Det framgår att jämförelsealternativet baseras bl.a. på gynnsamma referensarealer presenterade i regeringsuppdraget Översyn av referensarealer. Uppgiften som myndigheterna hade i det regeringsuppdraget var att ta fram de minsta arealer som krävs för att Sverige ska uppfylla kraven i art- och habitatdirektivet och som är i enlighet med Europaparlamentets och rådets förordning om restaurering av natur. För hävdberoende naturtyper skulle dessutom hänsyn tas till den tekniska och ekologiska genomförbarheten av att återetablera naturtyperna till det minimum som krävs och bedöms vara ekonomiskt möjligt. Styrsignalen till myndigheterna i uppdraget handlade därmed om att lämna förslag på miniminivåer, inga max-alternativ ur restaureringsperspektiv. Miljöbedömningen bör fungera som ett verktyg för att identifiera synergier med klimatanpassning, begränsning av klimatpåverkan m m (se art. 14.9 i förordningen), men MKB:n saknar beskrivningar som tyder på att miljöbedömningen fungerar som ett sådant verktyg. Bedömningarna behöver komma ner på en väsentligt mer detaljerad nivå, än de som redovisas i MKB:n, för att miljöbedömningen ska uppfylla syftet att integrerar miljöaspekter i planering och beslutsfattande så att en hållbar utveckling främjas.
Länsstyrelsen Stockholm	Är det något i MKB:n som saknas eller behöver förtydligas?	Ja	
Länsstyrelsen Stockholm	Är bedömningarna av miljöeffekterna rimliga?	Inga synpunkter	
Länsstyrelsen Stockholm	Har du synpunkter på den samlade bedömningen i MKB:n?	Inga synpunkter	
Länsstyrelsen Uppsala län	Är det något i MKB:n som saknas eller behöver förtydligas?	Ja	Bedömningsmatris, liknande den på sid 67, bör göras även för ekosystemförslagen i tidigare kapitel (t.ex. kapitel 3). En sådan matris skulle skapa en översikt över innehållet i kapitel 3, 4 och 5. Bytet från indelning i ekosystem till den grövre indelningen från kapitel 6 och framåt, gör det svårt att följa utvärderingen och slutsatserna.
Länsstyrelsen Uppsala län	Är bedömningarna av miljöeffekterna rimliga?	Nej	I stort sett rimliga, men effekterna som beskrivs här överensstämmer inte med samlade bedömningen i kapitel 8. Försvårande att man inte har en enhetlig indelning rakt genom i MKB:n, t.ex. ekosystemindelning eller miljökvalitetsmålen.
Länsstyrelsen Uppsala län	Har du synpunkter på den samlade bedömningen i MKB:n?	Ja	Enligt tabellen på sid. 67 är nästan alla effekter på naturen neutrala eller positiva. Det är orimligt då FU och andra utvärderingar visar på fortsatt förlust av biologisk mångfald. Författarna konstaterar själva på sid. 68, fjärde stycket under Biologisk mångfald... att uteblivna restaureringar kommer leda till förlust av biologisk mångfald, då kan inte bedömningen i matrisen vara neutral eller positiv.
			Att restaureringsplanen ännu inte anger var och hur stora arealer som ska åtgärdas med vilken typ av åtgärder medför att bedömningarna blir övergripande och generella. Det är positivt att man både vid planering av åtgärder och vid genomförande av åtgärder, som kan tänkas påverka kulturmiljön negativt, avser att säkra processen med kulturhistoriskt underlag och kompetens så att negativ påverkan på kulturmiljöer kan undvikas.
Länsstyrelsen Västerbotten	Har du synpunkter på den samlade bedömningen i MKB:n?	Ja	
Länsstyrelsen Västerbotten	Är det något i MKB:n som saknas eller behöver förtydligas?	Inga synpunkter	
Länsstyrelsen Västerbotten	Är bedömningarna av miljöeffekterna rimliga?	Ja	
			de områden där jordbruk läggs ned, subventionerade avbytarsystem, skapande av nya småbiotoper i slättlandskapet, stöd för senarelagd vallskörd och ökad areal av träda. 4 Jordbruksekosystem Redan i inledningen uppstår frågetecken. Jordbrukslandskapet har per definition utvecklats på grund av störning. Varför då "...återskapa stora arealer gräsmarker samt åtgärder som bidrar till ett mer varierat odlingslandskap med ökad tillgång till relativt ostörda livsmiljöer för arter."? Vad är det för typ av miljöer med arter knutna till jordbrukslandskapet? I samma inledning står det som går stick i stäv med den nationella livsmedelsstrategin - att jordar som idag används inom jordbruket ska återvätas. Det vill säga aktivt brukad jordbruksmark ska tas ur produktion och därmed ska förutsättningarna för produktion av både livsmedel och de värden som är knutna till det brukade landskapet försämrats. 4.1 Mål och krav i förordningen Indikatorer och mål i jordbrukslandskapet Två av tre indikatorer är problematiska: Lager av organiskt kol i mineraljordar på åkermark: Det finns inte markkarteringar för så stor andel av jordbruksmarken att detta går att mäta. Läggas det krav på lantbrukarna att detta ska finnas för all åkermark så innebär det stora kostnader som inte är befogade i den normala driften. Ska Sverige stå för den kostnaden? Andel jordbruksareal med landskapselement. Det finns inget register över landskapselement idag, inte heller några styrmedel som gör det intressant att anlägga eller sköta sådana i jordbruksmarkerna. Varför tro att det ska finnas sådana element och hur ska de följas upp? Det står att det behövs krav på förändringar i jordbruksekosystemen för att vända trender för fåglar och pollinatörer. Hur ska dessa förändringar åstadkommas utan att det påverkar förutsättningarna för att bedriva ett lönsamt jordbruk? Mål om återställning av dränerade organogena jordar Återvätning av aktivt brukad jordbruksmark går emot målen i den nationella livsmedelsstrategin om att producera mer mat, vilket också försämrar landets beredskap. Enligt uppgift ska det finnas cirka 12 500 ha dikade torvmarker med torvbruk. Enligt förslaget ska hälften av denna areal omfattas av återvätning för att nå målet. Rimligen bör fortsatt produktion av livsmedel, dvs brukade åkermarker, prioriteras före fortsatt torvbrytning, vilket i sig inte ger några biologiska värden utan tvärt om bidrar till ökat utsläpp av växthusgaser. 4.2 Problembeskrivning och analys Det stora problemet som driver på förändringarna i jordbrukslandskapet är lönsamheten. Det krävs stora brukningsenheter för att få en inkomst som går att leva på. Lantbrukaren får inte tillräckligt betalt för sina produkter för att det ska vara intressant att minska sin avkastning genom att exempelvis sköta ängsmarker, bruka marken ekologiskt eller sköta icke-produktiva strukturer. Det går inte att lägga ansvaret för målen på lantbrukarna utan att de får adekvat ersättning. Konsumenterna är inte tillräckligt betalningsvilliga för att motsvara priset på de varor som måste till för att lantbrukaren ska få betalt för sin produkt. Därmed måste antingen ersättningssystemen utvecklas eller också måste värdestrukturer i landskapet skötas av en annan målgrupp än lantbruksföretagen. Osäkerheter i arealer Länsstyrelsen har länge påtalat att det finns stora kunskapsbrister angående bland annat gräsmarker i framför allt norra Sverige. Återskapande av gräsmarker
Länsstyrelsen Västernorrland	Är det något i MKB:n som saknas eller behöver förtydligas?	Ja	
Länsstyrelsen Västernorrland	Är bedömningarna av miljöeffekterna rimliga?	Inga synpunkter	
Länsstyrelsen Västernorrland	Har du synpunkter på den samlade bedömningen i MKB:n?	Inga synpunkter	
Länsstyrelsen Västra Götaland	Är bedömningarna av miljöeffekterna rimliga?	Nej	Jordbruksmark: Konkreta genomförbara förslag, regler, ersättningar behövs. Annars gissar vi bara.
Länsstyrelsen Västra Götaland	Har du synpunkter på den samlade bedömningen i MKB:n?	Ja	Jordbruksmark: Konkreta genomförbara förslag, regler, ersättningar behövs. Annars gissar vi bara.

Deltagare	Fråga	Svar	Synpunkt
			Planförslaget krävs då nollalternativ eller minskade åtgärder kan få stora negativa konsekvenser. Viktigt med konkreta åtgärder och beslut som grund för att verkligen kunna avgöra vad MKB:n saknar eller behöver förtydligas. - Sida 26: "Boreala livsmiljöer riskerar även att påverkas av ett förändrat klimat som på sikt kan försvåra restaureringsåtgärder av känsliga miljöer på grund av spridning eller förändrade levnadsvillkor för arterna." Vad står det här egentligen? Vad menas med "på grund av spridning"? Av nytillkomna arter? Exoter? Arter inom D113 - D102MKBn bör analysera effekterna om förslag i SOU:n (2025:93) En robust skogspolitik för aktivt skogsbruk genomförs (t.ex. förändrade regler kring naturvårdsavsättningar, mer produktionsinriktad politik). Då det i SOU:n föreslås lagändringar och styrmedel som direkt påverkar genomförbarheten och kostnaden för restaurering. "Övriga land- och kustekosystem" saknas under kapitel 3.
Länsstyrelsen Västra Götaland	Är det något i MKB:n som saknas eller behöver förtydligas?	Ja	Det som står i MKB:ns avsnitt 4.3.5 stämmer inte helt överens med det som står i dialogunderlaget. För Urbana miljöer och Pollinatörer är MKBn mycket övergripande så det är svårt att bedöma om något saknas. Jämförelsealternativet är lämpligt valt.
			Malmö stadsbyggnadskontor anser fortsatt att tilldelning och fördelning av resurser för åtgärderna i naturrestaureringsplanen ska lyftas som en separat risk. Om stora resurser läggs på restaurering inom ett område eller av en specifik naturtyp finns det en risk att resurser tas från befintliga budgetar och att satsningar i andra områden uteblir. Det torde utgöra en betydande risk, och då särskilt om inte nya medel avsätts för att utföra de planerade åtgärderna i naturrestaureringsplanen. Att enbart utgå från befintliga resurser för att utföra åtgärder i naturrestaureringsplanen kan i värsta fall innebära en försämring för naturmiljön, eftersom ökade administrativa resurser kommer att behöva läggas på att ta fram, rapportera och följa upp NRP. Det bör framgå av MKB:n. Uppdraget från regeringen har varit att förslaget till naturrestaureringsplan och eventuella författningsändringar inte ska medföra mer långtgående kostnader eller begränsningar, i synnerhet för svenska företag, än vad som bedöms nödvändigt. Malmö stadsbyggnadskontoret anser emellertid att MKB:n till naturrestaureringsplanen även behöver redovisa, på en översiktlig nivå, vilka kostnader som tillkommer för exempelvis svenska företag om inte tillräckliga åtgärder utförs för att bromsa förlusten av biologisk mångfald. Detta kan då jämföras med eventuella kostnader som naturrestaureringsplanen skulle medföra. Som exempel, om vi inte utför tillräckliga åtgärder för att restaurera naturmiljön kommer det att finnas färre pollinatörer och naturliga skadedjursbekämpare, fler invasiva arter, större problem med översvämningar och erosion i såväl skogslandskapet som i den urbana miljön och ökade problem med urbana värmebär. Detta ger negativa ekonomiska konsekvenser för samhället i stort, men även för svenska företag. Uppdraget från regeringen var tydligt, men MKB:n behöver på ett tydligare sätt framhäva kostnaderna om den önskade miniminivån för NRP:n hålls och jämföra detta med kostnaderna om man exempelvis genomför jämförelsealternativet i MKB:n. Malmö stadsbyggnadskontor anser att det behöver framgå konsekvent i miljökonsekvensbeskrivningen vad nettoeffekterna, dvs summan av de positiva effekterna av alternativen i MKB:n minus de totala negativa effekterna, inom varje målområde är. Som exempel står det på sida 25 angående skogsekosystem att "Sammantaget bedöms att den avsedda effekten för skogsekosystemen inte uppnås med nollalternativet, varken till år 2030 eller därefter. Nollalternativet bedöms dock medföra förbättringar jämfört med nuläget, men det är svårt att uppskatta hur stor den förbättringen blir." I nollalternativet ovan torde denna summa dock bli negativ och bedömningen vara att nollalternativet medför försämring, dvs att de små positiva insatser som görs är mycket mindre än de negativa effekter som pågående markanvändning i skogen innebär. Detta kan jämföras med bedömningen på sida 29 om nollalternativet för urbana ekosystem där det står "Nollalternativet bedöms medföra en försämring jämfört med nuläget, men det är svårt att uppskatta hur stor den försämringen blir". Frågan är varför bedömningen är en försämring för urbana ekosystem, men en förbättring för skogliga ekosystem. På sida 30 avseende trädplanteringar står det vidare att "Nollalternativet bedöms innebära en fortsatt liten ökning av antalet nya träd jämfört med idag." Man behöver dock titta på summan av planterade träd minus avverkade träd.
			På sida 53 om effekterna av planförslaget på klimatet står det "Flera av åtgärderna syftar till att stimulera ökade betesarealer (eller bete på andra ytor) jämfört med idag, vilket kan innebära att det behövs fler betesdjur än idag. Om totala antalet betesdjur ökar i och med genomförandet av åtgärderna innebär det sannolikt ökade växthusgasutsläpp från djurens fodermältning." Det intressanta är ju dock att titta på de totala utsläppen globalt sett. Stadsbyggnadskontoret ifrågasätter om de globala utsläppen verkligen kommer att öka om den svenska köttproduktionen ökar. Det skulle sannolikt innebära att importen av kött från andra länder minskar och inte att själva köttkonsumtionen och därmed de totala utsläppen ökar. Bedömningarna behöver alltså förtydligas genomgående i hela MKB:n så att man kan se summan av de positiva insatserna minus den negativa påverkan för alla alternativ. Malmö stadsbyggnadskontor vill även passa på att framföra hur viktig den Lokala naturvårdssatsningen (LONA) har varit och har potential att vara för restaurering på kommunal nivå. Flertalet restaureringsprojekt i Malmö har inte kunnat påbörjas i och med att LONA-bidraget har uteblivit. Det är dock dessa projekt som har en konkret, direkt och påtaglig positiv inverkan på biologisk mångfald runt om i landet. Om vi ska nå målen i naturrestaureringslagen behöver LONA-bidraget, eller liknande bidrag, återinföras och en särskild budget för naturrestaurering avsätts.
Malmö stadsbyggnadskontor	Är bedömningarna av miljöeffekterna rimliga?		
Malmö stadsbyggnadskontor	Har du synpunkter på den samlade bedömningen i MKB:n?		Sammanfattningsvis anser Malmö stadsbyggnadskontor att den nationella naturrestaureringsplanen har stor potential att bidra till att hejda förlusten av biologisk mångfald. Miljökonsekvensbeskrivningen behöver dock förtydligas med en mer transparent redovisning av nettoeffekter av naturrestaureringsplanen och dessa bör redovisas på samma sätt för alla målområden. Vidare bör miljökonsekvensbeskrivningen jämföra de kostnader som naturrestaureringsplanens olika alternativ medför, med de samhällsekonomiska nyttor som de innebär.
Miljö- och byggenheten, Sätters kommun	Har du synpunkter på den samlade bedömningen i MKB:n?	Ja	I exempelvis kapitel 3 blandas olika biotop typer med vissa ekosystemtjänster. Genomgångarna är rimliga i sig, men man får känslan att flera andra funktioner hade kunnat nämnas och att helheten därför blir svår att avgränsa/bedöma.
Miljö- och byggenheten, Sätters kommun	Är det något i MKB:n som saknas eller behöver förtydligas?	Ja	Det är tydligt att politiska direktiv styrt hur beskrivningen ska göras utifrån antagna effekter. Det hade varit rimligare att först göra en primär bedömning utifrån vetenskapliga utgångspunkter för att SEDAN bedöma detta resultat utifrån samhälleliga utgångspunkter.
Miljö- och byggenheten, Sätters kommun	Är bedömningarna av miljöeffekterna rimliga?	Nej	I de flesta sammanhangen - Ja. I andra sammanhang kan man sakna vissa problembilder (exempelvis hur "ljusföroreningar" påverkar insekter, fladdermöss etc.), eller möjliga åtgärder (ex. möjligheterna att även i de urbana miljöerna hjälpa pollinatörer med sandmiljöer för boplatser och tillgång till pollen- och nektarrika födoväxter).
Miljö- och byggnadsförvaltningen Mora Orsa	Är det något i MKB:n som saknas eller behöver förtydligas?	Inga synpunkter	
Miljö- och byggnadsförvaltningen Mora Orsa	Är bedömningarna av miljöeffekterna rimliga?	Ja	
Miljö- och byggnadsförvaltningen Mora Orsa	Har du synpunkter på den samlade bedömningen i MKB:n?	Ja	Genom att nyttja undantagen i Urbana ekosystemområden fullt ut så omfattas så få kommuner att de positiva effekterna av förslaget blir tämligen begränsade.
Naturskyddsföreningen	3. Vilka är de viktigaste konsekvenserna av de åtgärder som presenteras? Positiva såväl som negativa	Ja	[mer text i original] ... Naturskyddsföreningen efterlyser därför en högre ambitionsnivå och välkomnar jämförelsealternativet i miljökonsekvensbeskrivningen. Skillnaderna i möjligheten att nå förordningens krav behöver kvantifieras och tydligt framgå i konsekvensbeskrivningen. Hur stora arealer som återskapas och restaureras har också bäring på konnektiviteten samt hur mycket ytterligare åtgärder som krävs för att nå målsattningarna för pollinatörer samt indikatorer för gräsmarksfjärilar och jordbruksfåglar... [mer text i original]

Deltagare	Fråga	Svar	Synpunkt
Naturskyddsföreningen	4. Hur kan konsekvenserna utvecklas/förbättras?	Ja	Miljökonsekvensbeskrivningen saknar redogörelse av effekter på livsmedelsproduktionen, vilket också kommenterades på Jordbruksverkets dialogmöte. Naturskyddsföreningen vill betona att naturrestaureringsförordningens mål är avgörande för att säkerställa den långsiktiga produktionsförmågan. Pollinering, markens kolhalt, vatten i landskapet mm är också extra viktiga vid extremväder, som förväntas öka. Det finns också starka synergier mellan livsmedelsberedskap och miljöåtgärder, exempelvis vad gäller ekologisk produktion som är mindre beroende av importerade insatsmedel. En mer diversifierad växtföljd skulle gynna både biologisk mångfald och livsmedelsproduktionen; diversifieringen kan dels öka produktionen, minska sårbarheten och bredda vilka grödor som produceras med en ökad självförsörjningsgrad av andra grödor än spannmål till följd. Förordningen och restaureringsbehovet innebär också ökade möjligheter för produktion av naturbeteskött, med mindre behov av kraftfoder.
Naturskyddsföreningen	5. Vad är otydligt i dialogunderlaget och hur kan det bli tydligare?	Ja	Naturskyddsföreningen konstaterar att dialogunderlaget i de flesta fall saknar analyser och resonemang om vad respektive föreslagen åtgärd kan väntas bidra med rent kvantitativt, och vilka åtgärder som är viktigast inom respektive område för att nå förordningens bindande mål. Detta bör kvantifieras, tydliggöras och prioriteras i det slutliga planförslaget, för att ge tillräckligt underlag för kloka politiska beslut. Samma detaljnivå i kvantifieringen krävs i miljökonsekvensbeskrivningen även för jämförelsealternativet för att tydliggöra skillnaderna och hur de förväntas bidra till förordningens syfte och mål. Detta gäller både åtgärder inom både jordbrukslandskapet (inklusive referensarealer för gräsmarker), samt för klimateffekterna för att tillgodoräkna sig återtävning av organogena jordar även i skogsmark jämfört med jordbruksmark.
Naturskyddsföreningen		Ja	Naturskyddsföreningen konstaterar att de föreslagna referensarealerna för hävdgynnade gräsmarkerna är otillräckliga. I det uppdrag som Naturvårdsverket och Jordbruksverket redovisade till regeringen i mars 2024 bedömdes en referensareal på 4584 km2 ” inte vara tillräckligt för att verkligen kunna nå en långsiktigt gynnsam bevarandestatus för flertalet hävdberoende naturtyper”. Trots detta är det denna referensareal som myndigheterna i dialogunderlaget föreslår ska läggas till grund för den svenska restaureringsplanen. Detta är ett tydligt avsteg från naturrestaureringsförordningens definition av gynnsam referensareal, som tydligt anger att referensarealen ska motsvara ”den totala arealen av en livsmiljötyp... som anses vara det minimum som krävs för att säkerställa långsiktig livskraft hos livsmiljötypen och dess typiska arter eller typiska artsammansättning samt denna livsmiljötyps samtliga signifikanta ekologiska variationer inom dess naturliga utbredningsområde”. En restaureringsplan som utgår ifrån de referensarealer för hävdberoende gräsmarker som föreslås i dialogunderlaget skulle därmed inte motsvara naturrestaureringsförordningens minimikrav. Naturskyddsföreningen efterlyser därför en högre ambitionsnivå och välkomnar jämförelsealternativet i miljökonsekvensbeskrivningen. Skillnaderna i möjligheten att nå förordningens krav behöver kvantifieras och tydligt framgå i konsekvensbeskrivningen. Hur stora arealer som återskapas och restaureras har också bäring på konnektiviteten samt hur mycket ytterligare åtgärder som krävs för att nå målsättningarna för pollinatörer samt indikatorer för gräsmarksfjärilar och jordbruksfåglar. Naturskyddsföreningen välkomnar att fokus angående bete ligger på den stora potentialen att öka naturbetesbetandet hos dagens djur genom att införa incitament för ändrad djurhållning. Det är därför också positivt och viktigt att motsättningar i stöden, som riskerar att styra åt motsatt håll, är adresserade, samt förslag på nya styrmedel som exempelvis betesinriktat investeringsstöd och villkorat nötkreatursstöd. Eventuellt kan riktad djurvälffärdersättning krävas för att skapa incitament att få ut handjuren på bete. Att bättre nyttja det befintliga djurantalet begränsar också klimateffekten av ökad hävd, som omskrivs i miljökonsekvensbeskrivningen.
Nyköpings kommun	Är det något i MKB:n som saknas eller behöver förtydligas?	Ja	Naturrestaureringsförordningen är en miljölagstiftning med syfte att återställa ekosystem och stärka biologisk mångfald. Att i svensk tillämpning fokusera på att definiera en miniminivå för att underlätta för företag riskerar att urholka förordningens syfte. Restaurering ska utgå från ekologiska behov, inte ekonomiska kompromisser. Sveriges arbete bör präglas av ambition, inte lägsta möjliga nivå. Konnektiviteten mellan de olika ekosystemen behöver lyftas på ett tydligare sätt. Jord- och skogsbruk är tydligt kopplade och hur dessa brukas påverkar både direkt och indirekt de ekologiska värdena. Hur odling, skogsbruk och urbana miljöer påverkar både marina och limniska vattenekosystem är bristfälliga i planen. Klövviltsarter som lever i landskapet nämns i liten utsträckning, hur deras habitat påverkas av olika brukningsmetoder och den viktiga del i ekosystemet de utgör. Foderskapande åtgärder, liksom skydd för djur i skogs- och lantbruksmiljö tas upp i liten utsträckning, behöver förtydligas.
Nyköpings kommun	Har du synpunkter på den samlade bedömningen i MKB:n?	Ja	Sverige har enligt organisationer som Greenpeace och WWF varit en av de mest restriktiva rösterna i EU-förhandlingarna, med fokus på kostnader för markägare och företag snarare än ekologiska behov. Det svenska underlaget betonar genomförbarhet och konsekvenser för näringslivet, vilket kan tolkas som att man söker en miniminivå snarare än att uppfylla lagens fulla potential. Att välja 1995 års skogsarealer som referensnivå är en kompromiss som gynnar kortsiktiga ekonomiska intressen, men riskerar att försvaga den ekologiska återhämtningen som NRF är tänkt att uppnå. MKB:n behöver i högre grad ta hänsyn till Sveriges unika situation vad gäller markanvändning, särskilt det intensiva skogsbruket och gruvindustrin. I stora delar av Europa har skogslandskapet förlorats genom exploatering, medan Sverige fortfarande har stora skogsarealer – men dessa är ofta hårt brukade och ekologiskt utarmade. Det innebär att restaureringsbehovet i Sverige inte främst handlar om att återta förlorad skog, utan om att återställa ekologiska funktioner i redan brukade skogslandskap. Sveriges övergripande markanvändning behandlas i liten utsträckning. Exploatering av fin jordbruksmark som behövs för livsmedelsstrategin motverkar planens syfte.
Nyköpings kommun	Är bedömningarna av miljöeffekterna rimliga?	Nej	Brukningsmetoder för jord- och skogsbruk kommer påverka restaurering av ekosystem i stor utsträckning, vilket innebär att tydlighet för val av riktning och styrmedel för detta är nödvändigt. Naturrestaureringsförordningen är en miljölagstiftning med syfte att återställa ekosystem och stärka biologisk mångfald. Att i svensk tillämpning fokusera på att definiera en miniminivå för att underlätta för företag riskerar att urholka förordningens syfte. Restaurering ska utgå från ekologiska behov, inte ekonomiska kompromisser. Sveriges arbete bör präglas av ambition, inte lägsta möjliga nivå.

Deltagare	Fråga	Svar	Synpunkt
Okänd avsändare 1	Är det något i MKB:n som saknas eller behöver förtydligas?	Ja	Följande förtydliganden/kompletteringar rekommenderas: 1. Alternativredovisning: motivera och bredda "jämförelsealternativet". MKB:n anger ett "max-alternativ" som jämförelsealternativ (kap. 5.2), men motiveringen, antaganden och avgränsningar behöver konkretiseras. Lägg till ett tredje, "optimerat" alternativ som balanserar naturnytta med livsmedelsförsörjning (t.ex. "netto-positiv biologisk mångfald utan netto-minskning av försörjningsgrad"). Beskriv antagna arealer och åtgärdsnivåer per ekosystem i en tabell (kap. 5). 2. Koppling till livsmedelspolitiken och försörjningsgrad. I kap. 4.4 listas andra planer, men MKB:n bör explicit analysera konsekvenser för Livsmedelsstrategin 2.0 och Jordbruksverkets förslag om mätbara mål för försörjningsgrad (spannmål 140–150 %, kött 80 % m.m.), inklusive mark- och djurresursbehov och potentiell "läckage-risk" vid minskad inhemsk produktion (kap. 4.4 och 8). 3. Jordbruksekosystem: målkonflikter och preciseringar. Kap. 3.3 (nuläge/nollalternativ) och kap. 6.5 (klimatpåverkan) bör förtydliga hur ökade betesytor och behov av fler betesdjur (för att restaurera ängs- och hagmarker) vägs mot metan- och lustgasutsläpp samt hur detta hanteras i alternativjämförelsen (t.ex. differentiering mellan naturbeten vs produktionsbeten). Redovisa antagen djurnivå, emissionsfaktorer och kompensatoriska åtgärder (foder, avel, tillsatser). 4. Våtmarker: klimatnetto och riskhantering. MKB:n visar styrkor och risker (metan) men saknar en tydlig matris för platsval/marktyp och vattennivåstyrning som villkor för klimatpositiv balans. För in beslutskriterier, övervakningsparametrar (CH₄-flöden, vattenstånd) och tröskelvärden för adaptiv förvaltning (kap. 6.5 och 10). 5. Kumulativa effekter: kvantifiera och visualisera. Kap. 7 anger kumulativa effekter men är översiktligt. Komplettera med en GIS-baserad, tvärssektoriell kumulativ-påverkan-karta per region (t.ex. våtmarker × skog × jordbruk × urbana åtgärder) och en enkel "trafikljus-bedömning" per delområde (kap. 7). 6. Övervakning/uppföljning: indikatorer och ansvar. Kap. 10 beskriver rättslig ram men behöver en konkret indikatorlista per åtgärd (t.ex. hektar restaurerade naturbeten, CH₄/N₂O/CO₂-e per åtgärdstyp, pollinätorsindex), frekvens, datakällor och ansvarig myndighet, samt hur detta samordnas med befintliga system för plan- och programuppföljning (tabellbilaga rekommenderas). 7. Samspel med kommunal planering. Förtydliga hur åtgärderna ska förhålla sig till kommunala ÖP:er och detalplaner i praktiken (prövningsordning, vägledande kriterier), samt hur målkonflikter (t.ex. bebyggelsetryck vs grön infrastruktur) prioriteras i genomförandet (kap. 4.4).
Okänd avsändare 2	Är det något i MKB:n som saknas eller behöver förtydligas?	Ja	Saknar beskrivning av nuläget och konsekvenser på andra intressen - andra verksamheter/näringar - av förslagen mm. Hur ska målkonflikter mellan olika intressen/näringar hanteras? Hur ska det praktiskt gå till att uppfylla målen med planen, och de åtgärder som föreslås. Vem ska göra jobbet, varför och vem betalar för genomförandet, vem söker miljötillstånd för att genomföra åtgärderna m.m. Naturrestaurering – målkonflikt med livsmedelsproduktion – ökad livsmedelsförsörjning i Sverige inom vattenbruket kan i vissa delar motverkas av förslagen i planen. Hur når vi samexistens mellan olika intressen? Saknar en beskrivning av detta.
Okänd avsändare 1	Är bedömningarna av miljöeffekterna rimliga?	Nej	Vid bedömning av miljöeffekter behöver ni även inkludera hur ändringar i miljön påverkar andra intressen - verksamheter - positivt som negativt. Det finns förslag som kan innebära att om de vidtas på en viss plats kan innebära att andra verksamheter inte kan bedriva sin verksamhet. På dessa platser, vem har "förturen" denna plan och den specifika åtgärden eller det enskilda företags fortsatta existens?
Okänd avsändare 2	Har du synpunkter på den samlade bedömningen i MKB:n?	Ja	Kortfattade förbättringsförslag: A) Lägg till en "samlad systemsyn-ruta" om livsmedelsförsörjning och klimat. Knyt ihop planens naturnytta med produktions- och beredskapsmålen i Livsmedelsstrategin 2.0 och Jordbruksverkets RA25:10 (försörjningsgradmål). Redovisa om planförslaget är förenligt, neutralt eller i målkonflikt — samt vilka åtgärdsjusteringar som krävs (t.ex. prioritering av naturbeten som samtidigt upprätthåller produktionsdjur, eller kompensation via växtodlingsåtgärder/ökat vallinslag). Placera detta i kap. 8 (samlad bedömning). B) Inför en "målnytta per investerad krona/hektar"-översikt. Ge en översiktlig kostnads- och nyttomatriserad rangordning (klimat, biologisk mångfald, vatten) för huvudsakliga åtgärds kategorier (våtmarker, naturbeten, skogsrestaurering, urbana grönytor). Detta stärker prioriteringsbarheten i genomförandet (kap. 8–9). C) Villkorade genomförandekriterier för klimatnetto. För våtmarker och torvjordar: formulera bindande platsvalskriterier (näringstatus, latitud, hydrologi) och krav på vattennivåstyrning samt CH₄-uppföljning; inför "stoppregler" om metan överstiger tröskelvärden under etableringsfas > X år (kap. 6.5 och 10). D) Tydliggör skog-jordbruk-trade-off. Vid omvandling av skog till jordbruksbiotoper: krav på netto-nytta-prövning (biologisk mångfald + kolbalans), och i första hand lokalisera jordbruksrestaurering till historiskt öppna marker/kanter för att undvika förlust av skogliga naturvärden (kap. 9/10). E) Kumulativa effekter: lägg in en geografisk prioriteringsmodell. Samla de samlade effekterna i en regional prioriteringskarta som underlag för etappvis genomförande (kap. 7–9).
Okänd avsändare 3	Är bedömningarna av miljöeffekterna rimliga?	Nej	Behöver stärkas: – Kvantifiering saknas på flera ställen. Exempelvis saknas emissions-/upptagssiffror per åtgärdstyp (intervall) och scenarier för djurantal vid utökade beten; detta försvårar prövning av rimlighet och jämförelse mellan planförslag och alternativ (kap. 6.5). – Nollalternativet beskrivs korrekt som framskrivet nuläge, men effekter per ekosystem i kap. 6 kan med fördel ges med mer explicita antaganden (t.ex. fortsatt dräneringstakt, skogsskötselregimer, jordbruksarealens utveckling) för att göra jämförelsen mer testbar (kap. 5.1 och 6). – Kumulativa effekter är översiktligt hållna; kvantitativ känslighetsanalys och geografisk fördelning saknas (kap. 7). Bedömning: "Nej" (inte fullt ut rimliga) — inte för att slutsatserna är felriktade, utan för att kvantitativa underlag och scenarioprecision behöver stärkas för att rimligheten ska kunna bedömas robust per åtgärd och per alternativ.
Okänd avsändare 3	Är bedömningarna av miljöeffekterna rimliga?	Ja	

Deltagare	Fråga	Svar	Synpunkt
Okänd avsändare 4	Är det något i MKB:n som saknas eller behöver förtydligas?	Ja	Miljödomstolarna som fattar besluten måste lyssna på människorna som bor på platsen ifråga samt på de som är närings-ikare vad gäller jord och skog. Jag har erfarenhet av dåligt omdöme från beslutsfattare.
Okänd avsändare 4	Är bedömningarna av miljöeffekterna rimliga?	Inga synpunkter	
Okänd avsändare 4	Har du synpunkter på den samlade bedömningen i MKB:n?	Inga synpunkter	
Okänd avsändare 5	Har du synpunkter på den samlade bedömningen i MKB:n?	Ja	Även i den samlade bedömningen behöver beaktande tas till hur planen påverkar andra intresse- och verksamheter. Quantitative Analysis No calculations for environmental impacts (e.g., greenhouse gas emissions, carbon sequestration, water quality). No Life Cycle Assessment (LCA) or climate balance analysis for proposed measures. Geographic Specificity Measures are described in general terms without specific locations or priority areas. Makes it hard to assess cumulative effects and conflicts. Economic & Social Impact Analysis Costs and socio-economic effects are not integrated into the environmental assessment. No analysis of impacts on landowners, municipalities, or businesses. Monitoring & Follow-up
Okänd organisation	Är det något i MKB:n som saknas eller behöver förtydligas?	Ja	Good structure, but lacks details on indicators, methods, and responsibilities.
Olofströms kommun	Är det något i MKB:n som saknas eller behöver förtydligas?	Inga synpunkter	
Olofströms kommun	Är bedömningarna av miljöeffekterna rimliga?	Ja	
Olofströms kommun	Har du synpunkter på den samlade bedömningen i MKB:n?	Inga synpunkter	
Privatperon	Har du synpunkter på den samlade bedömningen i MKB:n?	Ja	Behövet av artskydd och biologisk mångfald överdrivs. Det är relativt världen bra i Sverige. Vi måste i viss mån acceptera konsekvenserna av den överbefolkning som alla stöder och den allt för stora och onödiga konsumtionen som också stöds via överdriven marknadsekonomi och för lite inverkan på priset av miljöskadan
			denna jämförelse, vilket innebär att den enda information som läsaren får är om "max" är bättre eller sämre än "min". Det räcker inte. Enligt gällande regelverk ska MKB:n integreras i planeringsprocessen och bidra till att planen förbättras ur miljösynpunkt. Den ska redovisa hur miljöhänsyn har beaktats, vilka alternativ som övervägts och hur resultaten av bedömningen påverkat det slutliga förslaget. I den aktuella MKB:n anges att det inte går att beskriva hur arbetet påverkat planen, eftersom planen ännu inte är färdig. Detta är ett grundläggande missförstånd av MKB:ns roll. MKB:n ska inte komma i efterhand, utan vara en del av processen och belysa hur miljöfrågor hittills hanterats och vilka vägval som kvarstår. Det innebär att det intressanta inte bara är skillnaden mellan regeringens val av min-alternativ och vad ett max-alternativ kan innebära, utan även hur MKB:n faktiskt har påverkat det planförslag som ligger idag. I MKB:n står att det inte går att beskriva hur MKB-arbetet påverkat planen eftersom planen ännu inte är färdig. Det är enligt min bedömning ett grundläggande felslut. För att man under dialogen ska kunna bedöma kvaliteten i denna MKB behöver vi få veta: - vilka frågor och aspekter som MKB-arbetet hittills har lyft, - vilka analyser som har genomförts, och vilka konsekvenser som redan informerats om och beaktats. Det poängteras även att MKB:n tagits fram av en "fristående grupp", men utan att förklara syftet med detta. Detta angreppssätt har inte stöd i lagen utan signalerar snarare att MKB har gjorts på sidan om. Mina övriga kommentarer är skrivna i syfte att undvika detta framöver. Jag fokuserar främst på exempel kopplade till urbana ekosystem, eftersom det är det område där jag har störst erfarenhet. Ett konkret exempel gäller avgränsningen av urbana ekosystem. Hur har MKB-arbetet påverkat de val som gjorts här? Har ni prövat olika definitioner, undantag och gränsdragningar, och vilken skillnad i miljökonsekvenser har ni i så fall kunnat visa? Andra frågor som bör ha hanterats är vad innebär valet att bygga analysen på Copernicus-data jämfört med annan tillgänglig data? När det gäller konsekvenser så är det bara att konstatera att dessa i stort sett inte är utredda för urbana ekosystem. I vissa delar används termer som "påverkan" och i andra "effekter", men begreppen används utan tydliga definitioner. Bedömningsord som "stor", "begränsad" eller "omfattande" används utan att dessa uttryck sätts i något sammanhang, vilket gör att de inte går att få en uppfattning om dessa betydelse. För att förstå konsekvenserna krävs att de kontextualiseras, tex genom att informera om att det blir fler människor som berörs om vi tar med fler kommuner, vilket är uppenbart, utan analysera vad vi pratar om för kvantitativa och kvalitativa skillnader, och vilka det är som berörs. Detta är inget som ska analyseras i efterhand när besluten är fattade, utan är information som behövs vid framtagande av planen. Tex utifrån vilka kommuner som berörs eller inte berörs. - Vilka är dessa kommuner? - Var ligger de geografiskt, och hur ser deras klimatutmaningar ut som kan ha påverkan på naturtytor? - Hur ser trenderna ut i dessa kommuner vad gäller ökning/minskning av grönytor och träd? - Hur ser socioekonomi och ohälsotal ut, vilka samhällsgrupper kommer särskilt nås av nytta och onytta? - Det står att resurser och kompetens varierar mellan kommuner, vilka av dessa utgörs (inte) av de som kommer att räknas in, och vad har det för betydelse? - Hur representativa är kommunerna för Sverige? Detta hänger ihop med analys av kring är hur olika val påverkar styrmedel och incitament. Kan det t.ex. påverka den kommunala viljan att arbeta med grönytor negativt om man inte ingår som en av de 22, eller en av de 151, prioriterade kommunerna? Kan det komma att påverka vilka kommuner som bjuds in till och få inflytande i samrådsarenorna? Eller vilka som får tillgång till ekonomiska incitament? Detta är ett verkligt problem, eftersom den nationella planen ska utvärderas utifrån enbart de kommuner som ingår, som därmed riskerar att prioriteras. Hur påverkar det utvecklingen i de övriga kommunerna, och vad har detta för betydelse för olika miljöaspekter? Annan nödvändiga analyser är indirekt påverkan och kumulation. Tex hur förändringar i ekosystem utanför urbana områden påverkar grönytor inom urbana områden, givet att urban biologisk mångfald är beroende
Privatperson	Är bedömningarna av miljöeffekterna rimliga?	Nej	Det förefaller mig sannolikt att människor 2100 kommer att få det materiellt sämre än idag och detta vägs in för lite
Privatperson	Är bedömningarna av miljöeffekterna rimliga?	Nej	Det förefaller mig sannolikt att människor 2100 kommer att få det materiellt sämre än idag och detta vägs in för lite
Privatperson	Är det något i MKB:n som saknas eller behöver förtydligas?	Ja	Den minskade diversiteten i det odlade landskapet pga rationaliseringsåtgärder med allt större odlingsenheter på bekostnad av småskalig drift där miljö och kulturvård inte sällan är en drivande aspekt.
Privatperson	Är det något i MKB:n som saknas eller behöver förtydligas?	Ja	Moderna jordbruket utarmar marker med tillförsel av gifter och monokultur med högt förädlade spannmål i spetsen.

Deltagare	Fråga	Svar	Synpunkt
Privatperson	Är det något i MKB:n som saknas eller behöver förtydligas?	Ja	Färre människor är önskvärt. Sverige är överbefolkat! Mer skogsråvara behövs för minskad fossilanvändning i Sverige och värld. Åganderätten är för stark
Privatperson	Är bedömningarna av miljöeffekterna rimliga?	Ja	
Privatperson	Har du synpunkter på den samlade bedömningen i MKB:n?	Ja	Bra att planen tagits fram. Miljökonsekvensbeskrivningen ser gedigen och genomarbetad ut. Upplägget gillas med jämförelse alternativ tillika nollalternativ. De möjliga dystra framtida scenarion som här i beskrivs är beklagliga men de ger handlingskraft till att kunna motverka och avstyra. De glädjer mig att Kulturmiljö togs med. Viktigt ur ett nationalistiskt perspektiv. Kulturmiljö har historiskt värde som gynnar folksjälen. / Katja Hilja Roos
Privatperson	Har du synpunkter på den samlade bedömningen i MKB:n?	Inga synpunkter	
Privatperson	Har du synpunkter på den samlade bedömningen i MKB:n?	Ja	Se ovan, bedömningarna är inte tillräckliga.
Privatperson	Har du synpunkter på den samlade bedömningen i MKB:n?	Inga synpunkter	
Privatperson	Är det något i MKB:n som saknas eller behöver förtydligas?	Ja	När man gör en MKB är det avgörande att den anpassas till planen och till dess syfte. Man behöver aktivt söka var miljöbedömningen kan göra nytta, var den kan innebära faktisk skillnad. Detta är särskilt viktigt när det gäller att lägga resurser på att miljöbedöma en plan som i huvudsak bedöms leda till betydande positiv påverkan. I sådana fall blir det extra viktigt att använda resurserna klokt. Om MKB-arbetet inte aktivt söker möjligheterna att påverka går inte bara en potential till att skydda och utveckla naturområden förlorad, utan det bidrar även bilden av MKB som något byråkratiskt och kostsamt utan verklig miljönytta. Och det vore ju synd. Min bedömning är att detta till stora delar saknas idag. Jag beskriver mer om det nedan.
Privatperson	Är det något i MKB:n som saknas eller behöver förtydligas?	Ja	Jag tycker att man bör tydliggöra behovet av en nationella statliga inventering av vilka skogar som bör restaureras. För att minska trycket på skogar med höga naturvärden bör monokulturer på tidigare inägomark få ske fritt om man återställer dem till den skogstyp som varit före avskogningen. Detta ger även virke till industrin i närtid. Jag tror också att det vore bra om ni lyfte upp behovet av bättre och obligatoriska skogsbruksplaner som innehåller en kvalificerad natur- och kultur inventering. Jämförelse bör där ske inte med läget när Rixtaxen startade utan ett förindustriellt läge.
Privatperson	Är bedömningarna av miljöeffekterna rimliga?	Nej	Biologiska perspektivet tar gärna överhanden framför det ekologiska där även ett aktivt brukande är det som skapat förutsättningarna för de biologiska habitatena. Biologisk mångfald samt skyddade djur- och växtarter För nollalternativet, att inte ta fram och genomföra någon plan för naturrestaurering alls, står det skrivet att det "sannolikt skulle leda till fortsatt försämring av ekosystemets tillstånd och minskad biologisk mångfald". Om nollalternativet kan leda till en negativ utveckling i förhållande till nuläget så borde då nollalternativet bedömas kunna leda till "viss negativ effekt", istället för "obetydlig eller neutral effekt" (orange istället för gult i tabell 5). Denna formulering stärker den bedömningen, att nollalternativet skulle leda till negativ effekt: "Jämfört med nollalternativet innebär planförslaget en förbättring, då uteblivna eller begränsade restaureringsinsatser sannolikt skulle leda till fortsatt försämring av ekosystemens tillstånd och minskad biologisk mångfald." Sammanfattande bedömning Det står skrivet att: "Helhetsbedömningen är att planförslaget bidrar till att nå miljömålen och målsättningarna i naturrestaureringsförordningen, genom att skapa förutsättningar för återhämtning av ekosystem, stärka landskapets ekologiska samband och främja ett långsiktigt bevarande av biologisk mångfald." Helhetsbedömningen känns en aning för positiv och kanske hellre skulle beskriva jämförelsealternativet, där skogsekosystemet är inkluderat i en större utsträckning i det alternativet. Då planförslaget innebär att skogliga livsmiljötyper inte kommer att återskapas är det svårt att hålla med om bedömningen att målsättningen med naturrestaureringsförordningen kommer att nås. "Eftersom planförslaget utgår från regeringens instruktion för artikel 17- rapporteringen enligt art- och habitatdirektivet om att för skogliga livsmiljötyper ska 1995 års arealer motsvara gynnsam referensareal, så innebär detta att det i förslaget till plan inte kommer anges någon yta som behöver återskapas av just de skogliga livsmiljötyperna. Med denna utgångspunkt så bedöms det, trots planens positiva bidrag till biologisk mångfald, exempelvis att arealen inte kommer räcka till för att de skogliga livsmiljötypernas typiska arter ska kunna nå gynnsam bevarandestatus."
Privatperson	Har du synpunkter på den samlade bedömningen i MKB:n?	Ja	Befolkning och människors hälsa Jämförelsealternativet bör ha större positiv påverkan jämfört med utkastet till plan, inte samma. "För miljöaspekten befolkning och hälsa bedöms jämförelsealternativet ha samma stor positiv påverkan jämfört med utkastet till plan. Fram till och med år 2030 omfattar jämförelsealternativet städer och tätorter i betydligt fler kommuner. Detta medför att fler människor berörs av åtgärdsförslagen som syftar till att bevara, utveckla och öka grönytor och trädkröntäckning och kvaliteter kopplade till dessa." Den beskrivna skillnaden mellan planförslaget och jämförelsealternativet borde leda till bedömningen att jämförelsealternativet skulle ha större positiv påverkan än effekten av förslaget till plan, inte samma. Planförslaget skulle rimligtvis kunna leda till "viss positiv effekt" och jämförelsealternativet till "stor positiv effekt".
Privatperson	Har du synpunkter på den samlade bedömningen i MKB:n?	Ja	
Privatperson	Är det något i MKB:n som saknas eller behöver förtydligas?	Inga synpunkter	
Privatperson	Är det något i MKB:n som saknas eller behöver förtydligas?	Inga synpunkter	
Privatperson	Är det något i MKB:n som saknas eller behöver förtydligas?	Inga synpunkter	
Privatperson	Är bedömningarna av miljöeffekterna rimliga?	Inga synpunkter	
Privatperson	Är bedömningarna av miljöeffekterna rimliga?	Ja	
Privatperson	Är bedömningarna av miljöeffekterna rimliga?	Ja	
Privatperson	Är bedömningarna av miljöeffekterna rimliga?	Nej	Fossila bränslen är viktiga för att tillföra koldioxid till atmosfären vilket gör att växtligheten ökar och tilltar. För lite koldioxid i atmosfären är lika med att utrota pollinering av insekter och fåglar med minimerad grönska som följd av minskad fotosyntes. Se hur växthus odling fungerar där tillförs koldioxid och i det fria försöker vi minimera livets gas.
Privatperson	Har du synpunkter på den samlade bedömningen i MKB:n?	Inga synpunkter	
Region Halland	Är det något i MKB:n som saknas eller behöver förtydligas?	Inga synpunkter	

Deltagare	Fråga	Svar	Synpunkt
Region Halland	Är bedömningarna av miljöeffekterna rimliga?	Inga synpunkter	
Region Halland	Har du synpunkter på den samlade bedömningen i MKB:n?	Inga synpunkter	
Region Skåne	Har du synpunkter på den samlade bedömningen i MKB:n?	Ja	Den samlade bedömningen blir ofullständig utan en starkare regional förankring och en tydligare plan för det praktiska genomförandet inklusive finansiering och ekonomiska incitament som kan ingå i berörda företags och markägares affärsmodeller. Möjligheterna att se biodiversitet som ett konkurrensmedel för näringslivets värdekedjor/försörjningskedjor för produktion av produkter och tjänster.
Region Skåne	Är bedömningarna av miljöeffekterna rimliga?	Ja	
Region Skåne	Är det något i MKB:n som saknas eller behöver förtydligas?	Ja	Det saknas en djupare analys av de regionala socioekonomiska konsekvenserna, särskilt för jordbruksnäringen. Även de ekologiska värdena behöver konkretiseras. Planen bör revideras för att skapa incitament till restaurering (från reaktivt till proaktivt näringsliv). Hur kan biodiversitet bli ett konkurrensmedel? Dessutom behöver strukturen för det regionala genomförandet, inklusive mandat och finansiering, förtydligas.
Region Skåne koncernkontoret	Övriga synpunkter		Föreliggande förslag till MKB är, som författarna själva anger, preliminär och innehåller en del osäkerheter. Region Skånes huvudsakliga synpunkt är att MKB:n, och därmed det underliggande planförslaget, i nuläget saknas en tillräckligt djup analys av de regionala konsekvenserna och, framför allt, av hur genomförandet ska organiseras och finansieras för att överbygga gapet mellan nationell strategi och lokalt genomförande. Syftet med naturrestaurerings-förordningen ligger i linje med visionen i Skånes regionala utvecklingsstrategi (RUS) "Det öppna Skåne", särskilt "Skåne ska vara en stark hållbar tillväxtmotor" och "Skåne ska ha en god miljö och en hållbar resursanvändning". Planens syfte ligger också i linje med ambitionerna kopplat till grönsstruktur och hälsofrämjande livsmiljöer i Regionplan för Skåne 2022–2040, ambitionerna i Klimat- och energistrategi för Skåne (KES) samt Strategi för näringslivsfrämjande och kompetensförsörjning i Skåne (NOKS). Vi ser att en väl utformad nationell plan har potential att accelerera den gröna omställningen, stärka Skånes konkurrenskraft inom våra utpekade specialiseringsområden och bygga en mer resiliент region. Region Skånes roll har ansvar för samordning av regionala utvecklingsfrågor, vilket innebär att yttrandet därför primärt fokuserar på hur MKB:n och den nationella naturrestaureringsplanen kan stärkas för att säkerställa ett framgångsrikt genomförande i Skåne. Region Skåne vill understryka att naturrestaurering även har betydelse för människors möjlighet till rekreation och friluftsliv. Tillgång till tätortsnära naturmiljöer nära där människor bor är en grundförutsättning för hälsa, välbefinnande och jämlika livsvillkor. Restaurerade gröna och blå miljöer stärker den psykiska och fysiska hälsan, främjar social sammanhållning och bidrar till attraktiva livsmiljöer. Den nationella naturrestaurerings-planen bör därför tydligare belysa rekreationsvärdenas betydelse, särskilt i tätbefolkade regioner som Skåne där trycket på natur- och rekreationsytor är stort.”
Region Skåne koncernkontoret	Övriga synpunkter		Skåne är Sveriges ledande livsmedelsregion. Detta är en strategisk styrka enligt Strategi för näringslivsfrämjande och kompetensförsörjning i Skåne (NOKS). Livsmedel är ett av Skånes utpekade smarta specialiseringsområden (NOKS, s. 28-29), där strategin betonar vikten av att "stärka konkurrenskraften" och "utveckla Skånes unika förutsättningar som jordbruksregion". Vi välkomnar därför åtgärder som stärker den biologiska mångfalden i odlingslandskapet samtidigt som vi konstaterar att MKB:n identifierar potentiella målkonflikter, såsom ökade växthusgasutsläpp från betesdjur. För Skåne, med en hög andel brukad mark, är dessa målkonflikter högst reella. MKB:n behöver kompletteras med en djupare socioekonomisk konsekvensanalys av hur planförslaget påverkar livsmedelsproduktionens konkurrenskraft och lönsamhet. Detta är en central fråga för att uppnå målen i NOKS och Regional utvecklingsstrategi (RUS), bl.a. det prioriterade strategiska området "Ökad innovation och konkurrenskraft". MKB:n bör kompletteras med en tydligare analys av de socioekonomiska konsekvenserna för jordbruksnäringen på regional nivå, en del av Skånes smarta specialisering enligt NOKS. Den slutgiltiga planen bör hantera målkonflikter mellan naturrestaurering och livsmedelsproduktion.
Region Skåne koncernkontoret	Övriga synpunkter		Vattenförsörjningen är en av Skånes största utmaningar, vilket adresseras med hög prioritet i Regionplan för Skåne 2022–2040 (Ställningstagande "Säkra en robust och hållbar vattenförsörjning", s. 62) och i Klimat- och energistrategi för Skåne (Strategiområde 3: Klimatanpassa Skåne, s. 23-24). Region Skåne välkomnar därför de åtgärder som föreslås för limniska ekosystem och våtmarker. Vatten är viktigt att prioritera då nuvarande vattensituation i Skåne hämmar företags etableringsplaner och konkurrenskraft enligt Strategin för näringslivsfrämjande och kompetensförsörjning i Skåne. I samma strategi lyfts att det är viktigt att arbeta med förutsättningarna för att säkerställa att det finns tillräckligt med vatten av rätt kvalitet. Region Skåne instämmer i MKB:ns bedömning att dessa åtgärder ger betydande positiva effekter för klimatanpassning, ökad vattenhållande förmåga och minskad risk för både torka och översvämning. Detta ligger i linje med Regionplanens ställningstagande att "Stärka ekosystemens funktioner och tjänster... genom att värna, utveckla och återskapa våtmarker" (s. 68) och KES mål om att "Skåne är robust mot vattenbrist" (s. 23). Givet den återkomma vattenbristsituationen i Skåne, bör den nationella planen prioritera åtgärder som återställer våtmarker och vattendragens naturliga funktioner i regionen. Detta är en central synergi där naturrestaurering direkt bidrar till ökad resiliens, vilket är en utmaning som pekats ut i Regionplan för Skåne 2022-2040, Klimat- och Energistrategi för Skåne 2025-2030 och Strategi för näringslivsfrämjande och kompetensförsörjning i Skåne.
Region Skåne koncernkontoret	Övriga synpunkter		Skåne är en av Sveriges mest tätbefolkade och urbaniserade regioner. Hälsa, resiliens och attraktivitet i våra städer och tätorter är en central prioritering i Regionplan för Skåne 2022–2040 bl.a. genom att Utveckla täta, gröna och funktionsblandade städer och tätorter (RP s. 82-87). Regionplanen betonar att "grönskan i städer och tätorter är viktig för människors hälsa, välbefinnande och trygghet" (RP s. 83). MKB:n utvärderar förslaget till nationell naturrestaureringsplan som tillämpar undantaget i artikel 8.1 (urbana ekosystem). Region Skåne vill understryka betydelsen av gröna värden i den fysiska planeringen för att skapa attraktiva livsmiljöer, men betonar att ansvaret för utformningen av den tätortsnära miljön primärt vilar på kommunal nivå. Region Skåne har arbetat med att stötta kommunerna i att implementera just den typen av urbana gröna åtgärder som MKB:n utvärderar, såsom projektet 3-30-300 i Skåne. De positiva effekterna på befolkning och hälsa samt klimatanpassning (t.ex. hantering av skyfall och värmeöar) som MKB:n beskriver är avgörande för en hållbar stadsutveckling. Den nationella planen bör utgå från jämförelsealternativets högre ambitionsnivå för urbana ekosystem, i linje med ambitionerna i Regionplan för Skåne 2022-2040. MKB:n behöver djupare analysera hur detta påverkar regioner med hög befolkningstäthet, som Skåne.
Region Skåne koncernkontoret	Övriga synpunkter		En osäkerhet i MKB:n rör genomförandet. Planförslaget beskriver övergripande styrmedel men saknar en tydlig struktur för hur detta ska omsättas i praktiken på lokal nivå. Detta är en klyfta mellan plan, strategi och implementering som Region Skåne, i enlighet med sina roller definierade i den Regionala utvecklingsstrategin (RUS) som "Kunskapsgenerator" och "Samordnare", arbetar för att överbygga. Den slutgiltiga MKB:n och nationella planen bör tydligare definiera och resurssätta den kommunala och regionala nivån för att kunna arbeta med detta.
Statens geotekniska institut	Är det något i MKB:n som saknas eller behöver förtydligas?	Ja	Kapitel 9. Vi ser gärna förslag på åtgärder i planen som säkerställer processer (t.ex. sam-verkan och samplanering) för att hitta synergier (och eventuella målkonflikter) mellan olika sektors-/sak-/målområden, i ett landskapsperspektiv. Syftet är att i det kommande åtgärdsarbetet hantera de eventuella negativa konsekvenser som kan uppstå. Det kan exempelvis handla om att hantera geotekniska risker (ras, skred, slamströmmar, erosion) i det kommande arbetet med specifika åtgärder.
Statens geotekniska institut	Är bedömningarna av miljöeffekterna rimliga?	Inga synpunkter	
Statens geotekniska institut	Har du synpunkter på den samlade bedömningen i MKB:n?	Inga synpunkter	
Stenungsunds kommun	Har du synpunkter på den samlade bedömningen i MKB:n?	Inga synpunkter	
Stenungsunds kommun	Är bedömningarna av miljöeffekterna rimliga?	Nej	Konsekvensen av åtgärder knutna till ljusföroreningar i den bebyggda miljön saknas. Därmed saknas vilken effekt förslag till sådana åtgärder och uteblivna åtgärder kan ha på den biologiska mångfalden, särskilt nattlevande pollinerare i urbana ekosystem.

Deltagare	Fråga	Svar	Synpunkt
			Konsekvenserna för planförslagets åtgärder beträffande möjligheten att utnyttja undantaget i artikel 8 för kommunerna bör förtydligas mer detaljerat i ett hushållnings- och restaureringsperspektiv. Ett undantag kan få motsatt effekt utan insatser före 2030, om andra perspektiv får företräde. Det kan innebära en risk att medel inte avsätts för planering och genomförande av åtgärder och förvaltning. Det är viktigt att åtgärder för att gynna pollinere och ekosystemtjänster förankras i aktuell kunskap och kvalitetssäkras så att de får verklig effekt och inte motsatt effekt om det saknas tillräcklig kunskap om de lokala förutsättningarna. Behovet av åtgärder kan variera lokalt beroende på landskapstyp och livsmiljöer vilket behöver beaktas. Satsningen på ökad grönsstruktur i den bebyggda miljön och sammanhanget med ökad folkhälsa och bidrag till biologisk mångfald behöver utvärderas både lokalt och på övergripande nivå med koppling till uppfyllandet av gällande miljökvalitetsnormer för luft och vatten. Ökad krontäckning behöver inte innebära ökad biologisk mångfald om rätt åtgärder saknas. Planering, bevarande och plantering av träd ska även kunna bidra till biologisk mångfald. Plantering av träd och växter behöver värderas både utifrån bidraget till biologisk mångfald och stödjande funktioner för ekosystemtjänster. Åtgärder knutna till ljusföreningar som kan påverka den biologiska mångfalden i urbana ekosystem saknas. Uppföljningssystemen behöver vara enhetliga och kvalitativa. Kommunala åtgärder och deras bidrag till lokala och regionala effekter i frågor om grönsstruktur, konnektivitet och ekologiska samband behöver studeras och utvärderas på ett sätt som gör det möjligt att utvärdera mot naturrestaureringslagens mål, nationella miljömål och gällande miljökvalitetsnormer. De lokala naturvårdssatsningarna och möjligheten att söka bidrag behöver förenklas för och anpassas även för mindre kommuner. Effekterna av utebliven finansiering av naturvårdsåtgärder lokalt behöver förtydligas. För kommunerna behöver stöden vara långsiktiga och får inte vara administrativt betungande. Det leder till en risk att ansökningar om stöd uteblir. De exempel på bidragsstöd som anges i miljökonsekvensbeskrivningen är svåra för kommuner att söka och riskerar att vara en större administrativ börda som kostar mer än vad stödet för att genomföra åtgärder inbringar.
Stenungsunds kommun	Är det något i MKB:n som saknas eller behöver förtydligas?	Ja	
Stockholms stad	Har du synpunkter på den samlade bedömningen i MKB:n?	Inga synpunkter	
			Bedömningarna av urbana ekosystem är i vissa fall för förenklade och behöver vara bättre underbyggda. 6.6 Klimatanpassning Det positiva effekterna av planförslagets åtgärder gäller troligen framförallt vid dimensionerande regn genom att de avlastar dagvattenssystemet, men får sannolikt ringa effekter vid skyfall. Det gäller även bedömningen att naturbaserade lösningar och att bibehållen grönska ökar stabiliteten i ett område som riskerar ras och skred. De positiva effekterna överskattas därmed i MKB. 6.1Befolkning och människors hälsa I nollalternativet bör risken för minskad krontäckning i värmeutsatta och vistelseintensiva områden förtydligas. Antaganden behöver vara bättre underbyggda eller justeras exempelvis om att krontäckningen kommer att öka på förskolegårdar. 6.7 Landskap I nollalternativet antas träd planteras där de behövs för att ge skugga vilket är en förenkling. I ett nollalternativ kan träd planteras på helt andra platser.
Stockholms stad	Är bedömningarna av miljöeffekterna rimliga?	Nej	

Deltagare	Fråga	Svar	Synpunkt
			Stadsledningskontorets viktigaste synpunkter: Förtydliga vilka kommuner som omfattas av nettonoll-kraven i artikel 8 och vilka effekterna är för de som omfattas eller inte omfattas. Restaureringsplanen och tillhörande MKB bör remitteras också i ett mer genomarbetat skick. Analysen av ekonomiska och administrativa styrmedel behöver fördjupas i bedömningen av urbana ekosystem. Förtydligande behövs om vilka konsekvenser planförslaget respektive jämförelsealternativets åtgärdsförslag får för den biologiska mångfalden i urbana ekosystem gällande kvalitets- och landskapsaspekter. Bedömningarna av urbana ekosystem är i vissa fall för förenklade och behöver vara bättre underbyggda. Svar på frågan "Är det något som saknas eller behöver förtydligas?": Övergripande synpunkter Stadsledningskontoret instämmer i bedömningen i MKB:n om att planförslaget är mer positivt än nollalternativet. Underlaget för MKB:n är planförslaget (dialogunderlaget). Planförslaget har inte remitterats och det är i det här skedet osäkert vilka av de åtgärder som bedöms i MKB:n som faktiskt kommer med i det slutliga förslaget. Åtgärder är allmänt beskrivna och det saknas underlag som arealer, budget och geografisk placering. Stadsledningskontoret anser att det bör förtydligas vilka kommuner som omfattas av nettonoll-kraven i artikel 8 om urbana ekosystem och vilka effekterna är för de som inte omfattas. Det bör även finnas en bedömning av vad förslaget innebär för de kommuner som inte klarar kraven för att undantas och på vilka grunder. Om orsaken är att de inte klarar kraven om trädäckning och grönyta på grund av de naturgivna förutsättningarna (exempelvis att landytan består av berg med sparsam låg vegetation, strandängar eller jordbruksmark) är det istället andra ekosystem som är värdefulla och som man eventuellt behöver restaurera, men där just trädplantering kan vara rent olämpligt. Stadsledningskontoret anser att de stora osäkerheterna innebär att det är svårt att lämna synpunkter på MKB:n samtidigt som det är uppskattat att kommunen ges möjligheten att i tidigt skede få bidra med inspel. Restaureringsplanen kommer inverka på naturvårdsarbetet för myndigheter, kommuner och näringsliv under lång tid framöver. Stadsledningskontoret anser att det vore lämpligt att både själva restaureringsplanen och tillhörande MKB remitteras också i ett mer genomarbetat skick. Analysen av ekonomiska styrmedel behöver fördjupas. Det framgår inte vilka som får ta del av planförslaget åtgärder för urbana ekosystem som till exempel statligt stöd. Analysen behöver även innefatta om åtgärderna som föreslås riskerar att "slå undan" annan nödvändig finansiering för klimatanpassning som även består av tekniska lösningar. LONA-bidrag och andra statliga stöd eller EU-bidrag kan ha en positiv effekt för möjligheten att genomföra åtgärder inom urbana ekosystem men bedömningen av effekten behöver fördjupas. LONA-bidrag är exempel på stöd som är administrativt enkla att söka. Riktade statsbidrag föreslås, vilket kan innebära en omfattande administration för kommunala aktörer. Generella statsbidrag bör ingå som ett alternativ som bedöms. Det behöver även finnas en tidsaspekt då åtgärder behöver planeras långsiktigt. Därför behöver bidragen vara tillgängliga för såväl undantagna som ej undantagna kommuner eller kluster. En åtgärd som föreslås är att plan- och bygglagen och miljöbalken kan behöva göras om. Vad konsekvenserna av detta skulle kunna innebära behöver fördjupas i MKB:n.
Stockholms stad	Är det något i MKB:n som saknas eller behöver förtydligas?	Ja	
Stockholms stad KS	Är bedömningarna av miljöeffekterna rimliga?		Stadsledningskontoret instämmer i bedömningen i MKB:n om att planförslaget är mer positivt än nollalternativet. Stadsledningskontorets viktigaste synpunkter:
Stockholms stad KS	Är det något i MKB:n som saknas eller behöver förtydligas?		Stadsledningskontoret instämmer i bedömningen i MKB:n om att planförslaget är mer positivt än nollalternativet. Underlaget för MKB:n är planförslaget (dialogunderlaget). Planförslaget har inte remitterats och det
			Bedömningarna av urbana ekosystem är i vissa fall för förenklade och behöver vara bättre underbyggda.
			6.6 Klimatanpassning Det positiva effekterna av planförslaget åtgärder gäller troligen framförallt vid dimensionerande regn genom att de avlastar dagvattenssystemet, men får sannolikt ringa effekter vid skyfall. Det gäller även bedömningen att naturbaserade lösningar och att bibehållen grönska ökar stabiliteten i ett område som riskerar ras och skred. De positiva effekterna överskattas därmed i MKB. 6.1 Befolkning och människors hälsa I nollalternativet bör risken för minskad kröntäckning i värmeutsatta och vistelseintensiva områden förtydligas. Antaganden behöver vara bättre underbyggda eller justeras exempelvis om att kröntäckningen kommer att öka på förskolegårdar. 6.7 Landskap I nollalternativet antas träd planteras där de behövs för att ge skugga vilket är en förenkling. I ett nollalternativ kan träd planteras på helt andra platser.
Stockholms stad KS	Är bedömningarna av miljöeffekterna rimliga?		I nollalternativet antas träd planteras där de behövs för att ge skugga vilket är en förenkling. I ett nollalternativ kan träd planteras på helt andra platser.
Sveriges Geologiska Undersökning, SGU	Har du synpunkter på den samlade bedömningen i MKB:n?	Ja	Se ovan, SGU anser att MKB överskattar de positiva miljöeffekterna och att MKB behöver beakta indirekta miljöeffekter och ekonomiska konsekvenser i högre utsträckning. SGU anser att det är av stor vikt att genomförandet inte innebär en ökad administrativ eller ekonomisk belastning för såväl verksamhetsutövare som myndigheter. Nya krav eller rapporteringsskyldigheter bör undvikas för att inte försämrå företagens konkurrenskraft. Icke-försämringskravet måste tillämpas på ett sätt som inte hämmar svenska företag i konkurrens med aktörer i andra länder. Ett samlat nationellt system som förvaltar resultat från övervakning bör utvecklas för att undvika dubbelrapportering.
Sveriges Geologiska Undersökning, SGU	Är bedömningarna av miljöeffekterna rimliga?	Nej	Enligt SGU finns risk att vissa åtgärder i NRP medför indirekta negativa miljöeffekter som inte beaktas tillräckligt i MKB:n, exempelvis genom påverkan på råvaruförsörjning, sysselsättning eller på grund av platsspecifika förutsättningar. SGU anser vidare att MKB:n även behöver inkludera EU-förordningarna om kritiska råmaterial och nettonollindustrin samt beakta bestämmelserna i 3 och 4 kap. miljöbalken. Eftersom detta saknas bedöms att de positiva miljöeffekterna överskattas.
Sveriges Geologiska Undersökning, SGU	Är bedömningarna av miljöeffekterna rimliga?	Nej	Vidare saknas konkretion. Det är inte möjligt att ta ställning till åtgärder som har avsaknad av en geografisk koppling. Effekter varierar lokalt och därför behöver åtgärder och dess konsekvenser beskrivas och bedömas utifrån specifika förutsättningarna på varje plats.
Sveriges Geologiska Undersökning, SGU	Är det något i MKB:n som saknas eller behöver förtydligas?	Ja	SGU anser att det finns brister i processen för det nationella genomförande av Naturrestaureringsförordningen (NRF). Utkast till naturrestaureringsplan och miljökonsekvensbeskrivning upplevs som fragmenterade och otydliga, vilket gör det svårt att bedöma helheten. Dialogen har dessutom inletts innan det finns ett utkast till plan och miljökonsekvensbeskrivning (MKB). SGU anser det vara av största vikt att utkastet till naturrestaureringsplan (NRP) och medföljande MKB därför går på remiss från Regeringskansliet då underlaget i dagsläget är för ofärdigt för att vara möjligt att ta konkret ställning till. SGU anser att MKB:n är mycket allmänt hållen, där åtgärder och effekter beskrivs på en mycket övergripande nivå och det saknas kopplingar i effektlogiken. Det är därmed svårt att bedöma rimligheten i flera föreslagna åtgärder och deras beskrivna miljöeffekter.

Deltagare	Fråga	Svar	Synpunkt
			Konsekvensanalyser och hur åtgärderna ska finansieras. Hur kommer de medel som föreslås tas från CAP påverka lantbruksföretagens konkurrenskraft och lönsamhet och hur stora belopp handlar det om? Målsättningarna är inte rimliga - i synnerhet inte tidsperspektiven. Produktion och biologisk mångfald behöver inte stå i motsättning till varandra. Viktigt att lyfta de positiva saker som redan görs och den utveckling vi har haft de senaste 10 -15 åren i riktning mot ett mer hållbart jordbruk.
Sveriges Jordägareförbund	Är det något i MKB:n som saknas eller behöver förtydligas?	Ja	Det kommer att få stora negativa konsekvenser för lantbrukets lönsamhet och konkurrenskraft.
Sveriges Jordägareförbund	Är bedömningarna av miljöeffekterna rimliga?	Nej	Konsekvenser hos enskilda markägare och lantbruksföretag samt kostnader underskattas.
			Målsättningarna är inte realistiska och med det minskar förtroendet för hela processen och viljan att bidra. Måste vara mer ödmjuk inför att det som föreslås ska utföras av enskilda markägare och lantbruk som förvaltar privat egendom och driver företag. Ska dessa bidra till samhällets mål - samtidigt som man förser samhället med en livsmedel och redan en massa värdefulla ekosystemtjänster + inbindning av svarta kolatomer - då måste samhället betala för dessa extra åtgärder och avsättningar! Tydliggör att processen har ett förtroende för markägare och lantbrukares kompetens.
Sveriges Jordägareförbund	Har du synpunkter på den samlade bedömningen i MKB:n?	Ja	Visa tydligare på behovet av långsiktighet i arbetet.
Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut (SMHI)	Är bedömningarna av miljöeffekterna rimliga?	Nej	Det saknas riskanalys för åtgärderna, det som kan vara positivt för någon del kan vara negativt för något annat, till exempel kan borttagande av vandringshinder ge andra negativa effekter så som låga flöden. För vissa åtgärder kan det finnas flera olika alternativa åtgärder. Om endast vissa tas upp som åtgärder kan alternativen falla bort. Till exempel vid retention av näringsämnen kan förbättringar vid källan till utsläppen vara ett alternativ till att skapa våtmark. Det skulle vara önskvärt med en analys över hur restaureringsåtgärderna påverkas av ett förändrat klimat eller hur åtgärdernas funktion skulle kunna variera under olika framtida utvecklingar av klimatet. Analyser av målkonflikter och synergier kopplade till restaureringsåtgärderna och klimatförändringen bör inkluderas i det fortsatta arbetet.
Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut (SMHI)	Är det något i MKB:n som saknas eller behöver förtydligas?	Ja	MKB:n är övergripande och det är svårt att ha konkreta synpunkter på vad som saknas. SMHI bedömer dock att flera aspekter kopplade till klimatförändringen och klimatanpassning behöver förtydligas. SMHI anser att fler aspekter av klimatförändringen och klimatanpassning behöver belysas per förekommande delsystem (Våtmarker, Limniska miljöer, Marina ekosystem, Skogsekosystem, Jordbruksekosystem, Urbana ekosystem, Trädplantering, Pollinatörer). Utan en sådan uppdelning blir analysen för övergripande och missar viktiga skillnader i klimatrisker och sårbarhet mellan delsystemen. Definitionen av begreppet klimatanpassning i kapitel 2.2.1 (Saklig avgränsning) samt 6.6 (Klimatanpassning) lyder: "Med klimatanpassning avses ekosystemens förmåga att hantera klimatpåverkan såsom skyfall, översvämningar, torka, värmebår, havsnivåhöjning samt ras eller skred." Detta avviker från etablerad definition, exempelvis i Förordning (2018:1428) om myndigheters klimatanpassningsarbete, där klimatanpassning definieras som "åtgärder som syftar till att skydda miljön, människors liv och hälsa samt egendom genom att samhället anpassas till de konsekvenser som ett förändrat klimat kan medföra". Den avvikande begreppsanvändningen skapar oklarhet i rapportens senare resonemang. Ekosystemens egen förmåga att hantera klimatförändringar bör benämnas som resiliens eller naturlig anpassningsförmåga, inte klimatanpassning. Vidare används ordet klimatpåverkan oftast när utsläpp och mänsklig påverkan på klimatsystemet avses, inte för klimatrelaterade händelser. SMHI rekommenderar därför att begreppsanvändningen i rapporten (och handlingsplanen) ses över. SMHIs hydrologiska mätstationer SMHI ska förvalta den svenska hydrologiska infrastrukturen och därigenom inhämta och förmedla kunskaper om landets hydrologiska förhållanden, se 3 §, förordning (2009:974) med instruktion för Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut. En del av detta är att genomföra flödes- och vattenståndsmätningar i en stor mängd vattendrag i Sverige. För att observationerna ska vara så tillförlitliga som möjligt krävs långa och obrutna mätserier. Mätningarna nyttjas av många aktörer och en allt viktigare aspekt är stationernas betydelse för bedömningen av det framtida klimatet, då mätningarna visar på förändringar över tid för vattensituationen i denna region. Åtgärden i vattendrag nära hydrologiska stationer måste samverkas med SMHI för så lite påverkan på stationerna som möjligt. Marina ekosystem I nulägesbeskrivningen för Marina ekosystem i kapitel 3.2.1 så nämns en rad ramverk och styrmedel som kan påverka statusen i marina ekosystem. Då sjöfart belastar marina ekosystem både genom fysiska störningar och olika typer av utsläpp, så önskar SMHI att även den internationella sjöfartsorganisationens (IMOs) MARPOL konvention inkluderas under rubriken "nuvarande förvaltning och befintliga åtgärder". SMHI noterar vidare att miljökonsekvensbeskrivningen saknar överväganden kring hur en ökad exploatering av havsbotten till följd av havsbaserad vindkraft och mineralutvinning till havs, kan förväntas påverka möjligheten att nå god miljöstatus och klara den biologiska mångfalden i den marina miljön.

Deltagare	Fråga	Svar	Synpunkt
Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut (SMHI)	Har du synpunkter på den samlade bedömningen i MKB:n?	Ja	Koppling till andra styrande dokument bör hanteras såsom till exempel aktuella SOU:er: SOU 2025:93 En robust skogspolitik för aktivt skogsbruk och SOU 2025:21, Miljömålsberedningens förslag om en strategi för hur Sverige ska leva upp till EU:s åtaganden inom biologisk mångfald respektive nettoupptag av växthusgaser från markanvändningssektorn (LULUCF). Naturrestaurering utgör en viktig del av Sveriges klimatanpassningsarbete och nämns exempelvis i Nationell strategi och regeringens handlingsplan för klimatanpassning Skr. 2023/24:97. SMHI anser att det tydligt bör framgå att robusta och resilienta ekosystem är viktiga för att hantera framtida klimatrelaterade händelser men även att restaureringsinsatserna därmed behöver bedömas i ett tydligare perspektiv kring klimatförändringen. En del av de föreslagna åtgärderna beräknas ha negativ påverkan på klimatet, det vill säga bidra ökade utsläpp av växthusgaser eller minskad kolinbindning i skog och mark. Det vore önskvärt med kompenserade åtgärder som gör att naturrestaureringen totalt sett inte får en negativ påverkan på klimatet. Det är viktigt att den slutgiltiga MKB skickas tillbaka på remiss när den är klar.
Sveriges mjölkbönder		Ja	målpuppfyllelse verkar författarna inte ha förstått att både miljömålet om klimat och miljömålet om odlingslandskapet värnar om livsmedelsproduktionen. Klimatmålet anger: Målet ska uppnås på ett sådant sätt och i en sådan takt att den biologiska mångfalden bevaras, livsmedelsproduktionen säkerställs och andra mål för hållbar utveckling inte äventyras.Och målet om odlingslandskapet innehåller: livsmedelsproduktion ska skyddas Generationsmålet nämns inte alls, dvs att vi inte ska exportera vår miljöpåverkan genom import. Det tillkom 2010 då det blev uppenbart att miljömålen begränsades till Sverige och innebar att ju mindre vi producerade själva ju bättre uppfylldes miljömålen. Sveriges Mjölkbönder anser att miljökonsekvensbeskrivningen måste uppdateras och även ta hänsyn till ekosystemtjänsten livsmedelsproduktion samt miljömålens värnade om livsmedelsproduktionen, inklusive Generationsmålet. Vad vi kan bedöma så kommer de flesta av förslagen resultera i minskad produktion av livsmedel. Kapitel 4. Jordbruksekosystem Målkonflikter och återvätning Sveriges Mjölkbönder ser det som viktigt att kunna erkänna målkonflikter, vilket det är sparsamt med i Dialogunderlaget. Många av förslagen innebär minskad produktion av livsmedel, en ekosystemtjänst som märkligt nog inte alls behandlas i miljökonsekvensbeskrivningen. Det är även viktigt att inta en ödmjukhet i frågor där forskningen spretar. Det gäller speciellt frågan att återväta organogena jordar. Ledande forskare i ämnet är tveksamma och anger att andra utsläpp av växthusgaser kan öka vid återvätning. Försenad vallskörd Förslag om försenad vallskörd finns både i kapitel 4 (åkermark) och 11 (pollinatörer). Vallskördarna har tidigare lagts för att öka proteininnehållet och för att öka möjligheten till att utfodra större vallfodergivor. Detta minskar behovet av importerad soja och andra proteinfodermedel. Detta gäller både vanlig produktion och ekologisk sådan. Även om samhället ger ersättning för det minskade proteininnehållet i vallskörden så går det inte utfodringsmässigt att komplettera ett förvuxet grovfoder med proteinfoder utan att mjölkproduktionen sjunker. Vommen har helt enkelt inte plats för så mycket foder. Det är alltså en mycket svår fråga om det ska finnas lönsam mjölkproduktion kvar. Det är även viktigt att komma ihåg att det som främst styr vallskörden är vädret, dvs nederbörden och i stora delar av Sverige är det ofta en lucka i nederbörden i början av juni fram till midsommar. Sveriges Mjölkbönder föreslår istället för styrning av skördetidpunkten ett frivilligt system. Frivilligt senarelagd vallskörd för den som kan tänka sig det mot en ersättning är en möjlig väg. Kapitel 6. Sötvattensmiljöer inklusive svämplan Som förslag på styrmedel för övergödningsåtgärder anges ”avgifter på handelsgödsel”. Begreppet handelsgödsel omfattar all gödsel som är på marknaden, även stallgödsel. Sannolikt avser författarna mineralgödsel. Det framgår inte vad i ”handelsgödseln” som föreslås beskattas, men sannolikt kväve och/eller fosfor. Att skördarna minskar med mindre gödsel är tydligt visat i många försök. I Sverige har vi en lång historia av att anpassa gödslingen efter grödans behov. Dyrare mineralgödsel ger inte minskad övergödning. Det ger endast en sämre ekonomi för jordbruket. Dessutom är det så att en svag gröda som ger låg skörd kan ge större urlakning av växtnäring än en fullgod gröda. Frågan måste ställas kring livsmedelsproduktionen: vad är åtgärdbart? Vi lever i ett land med större nederbörd än avdunstning vilket onekligen innebär urlakning. Sveriges Mjölkbönders bestämda uppfattning är att avgifter på mineralgödsel inte ger någon annan effekt än minskad produktion av livsmedel.
Sveriges Spannmålsodlarförening (SPMO)	Är det något i MKB:n som saknas eller behöver förtydligas?	Ja	Det resoneras mycket kring ekosystemtjänster i miljökonsekvensbeskrivningen (MKB). Men en viktig ekosystemtjänst saknas, livsmedelsproduktion på åkermark. Detta trots att Naturvårdsverket står för MKB och Naturvårdsverkets definition på hemsidan anger ”Ekosystemtjänster är alla produkter och tjänster som ekosystemen ger människan och som bidrar till vår välfärd och livskvalitet.... Ekosystemtjänster skiljer sig från andra tillgångar från naturen genom att de är beroende av levande organismer”. Lite längre ned i Naturvårdsverkets exempel: Försörjande ekosystemtjänster ger oss råvaror för produktion av exempelvis mat, dricksvatten, fiberråvara och bioenergi. Även i beskrivningen av miljömålen och deras målpuppfyllelse verkar författarna inte ha förstått att både miljömålet om klimat och miljömålet om odlingslandskapet värnar om livsmedelsproduktionen. Klimatmålet anger: Målet ska uppnås på ett sådant sätt och i en sådan takt att den biologiska mångfalden bevaras, livsmedelsproduktionen säkerställs och andra mål för hållbar utveckling inte äventyras. Och målet om odlingslandskapet innehåller: livsmedelsproduktion ska skyddas Generationsmålet nämns inte alls, dvs att vi inte ska exportera vår miljöpåverkan genom import. Det tillkom 2010 då det blev uppenbart att miljömålen begränsades till Sverige och innebar att ju mindre vi producerade själva ju bättre uppfylldes miljömålen.
(SPMO)	Är bedömningarna av miljöeffekterna rimliga?	Nej	tätorter. Men hur påverkas människors hälsa av att inte ha tillgång till livsmedel?
Sveriges Spannmålsodlarförening (SPMO)	Har du synpunkter på den samlade bedömningen i MKB:n?	Ja	se ovan
Tierps kommun	Är det något i MKB:n som saknas eller behöver förtydligas?	Inga synpunkter	
Tierps kommun	Är bedömningarna av miljöeffekterna rimliga?	Inga synpunkter	

Deltagare	Fråga	Svar	Synpunkt
Tierps kommun	Har du synpunkter på den samlade bedömningen i MKB:n?	Ja	Då det inte ser ut att finnas möjlighet att bifoga filer, klipps kommunens remissvar in här: Tierps kommun har beretts tillfälle att lämna synpunkter på utkast till miljökonsekvensbeskrivning (MKB) av utkast till Sveriges naturrestaureringsplan. Kommunen tackar för möjligheten att lämna synpunkter men avstår från att yttra sig över MKB:n i nuvarande skede. Tierps kommun har inte bjudits in att delta i någon av de dialoggrupper som legat till grund för framtagandet av underlaget, vilket försvårar möjligheten att lämna välgrundade synpunkter vid detta tillfälle. Kommunen ser dock fram emot den kommande remitteringen av förslaget till den nationella naturrestaureringsplanen. Tierps kommun vill betona vikten av en bred och inkluderande remissprocess, där samtliga kommuner ges möjlighet att delta, för att säkerställa att planen ska kunna genomföras på ett effektivt, lokalt förankrat och långsiktigt hållbart sätt.
Tjänstepersoner Lunds kommun	Övriga synpunkter	Ja	Generellt upplevs MKB:n svår att överskåda och ta till sig, lätt att den blir ganska tunn och intetsägande. Den bedömer visserligen miljökonsekvenserna av en (otydligt beskriven) handlingsplan. Men den bedömer inte huruvida den kommer att bidra till att uppfylla målen i NRF. Den stora frågan är ju om handlingsplanen är trovärdig för att uppnå uppsatta mål?? Högst oklart... Planen upplevs ganska otydlig, med förhoppning att frivilliga krafter ska lösa detta, vilket inte känns trovärdigt. Angående skrivningen att "Nollalternativet bedöms innebära en fortsatt liten ökning av antalet nya träd jämfört med idag." (angående trädplantering) så stämmer det visserligen att nya träd kommer att planteras i ett nollalternativ, men sannolikt kommer många befintliga samtidigt att tas ner. Det vore bra om helheten av dessa konsekvenser kan belysas.
Vattenmyndigheten Södra Östersjöns vattendistrikt	Är bedömningarna av miljöeffekterna rimliga?	Ja	
Vattenmyndigheten Södra Östersjöns vattendistrikt	Har du synpunkter på den samlade bedömningen i MKB:n?	Inga synpunkter	
Vattenmyndigheten Södra Östersjöns vattendistrikt	Är det något i MKB:n som saknas eller behöver förtydligas?	Ja	Vattenmyndigheten i Södra Östersjön har granskat miljökonsekvensbeskrivningen (MKB:n) för den kommande naturrestaureringsplanen utifrån ett vattenförvaltningsperspektiv, och ger därför i några mindre synpunkter på det innehåll som berör vatten. Vattenmyndigheten finner det positivt att MKB:n har inkluderat och lyft fram miljö kvalitetsnormer och vattendirektivet för miljöaspekten vatten. Eftersom ett äventyrande av MKN vatten inte är tillåtet så behöver restaureringsåtgärder förhålla sig till normerna redan i planeringsskedet. Vattenmyndighetens kommande delåtgärdsprogram mot övergödning i kustvatten skulle kunna nämnas som åtgärdsförslag i både sötvattens- och marina miljöer. Utöver detta skulle det kunna tilläggas att befintliga skyddsformer finns genom miljö kvalitetsnormerna och detta kommer att stärkas ytterligare genom det pågående arbetet att koppla kravnivåerna i vattendirektivet och art-och habitatdirektivet genom särskilda krav som kommer att specificeras i miljö kvalitetsnormen.
Växjö kommun	Övriga synpunkter	nej	I miljökonsekvensbeskrivningen görs relevanta avväganden och det presenteras en tydlig bild av konsekvenserna av planförslaget. I övrigt inga synpunkter.
Älvräddarna och Klimatriksdagen (KR)	Är bedömningarna av miljöeffekterna rimliga?		
Älvräddarna och Klimatriksdagen (KR)	Har du synpunkter på den samlade bedömningen i MKB:n?		
Älvräddarna och Klimatriksdagen (KR)	Är det något i MKB:n som saknas eller behöver förtydligas?	Ja	1) värdera sportfiske på Lax/öring enligt riktade undersökningar (omkring 10.000 per fångad fisk i samhällsekonomiskt värde 2) skyddszoner kring alla vatten i alla sammanhang 3 Nationellt restaurerings-centrum 4) Övergå till Kontinuitets-skogsbruk för att minska brunifieringen

Bilaga C – Deltagande aktörer vid avgränsningssamråd

Avgränsningssamråd för MKB gällande förslag till nationell restaureringsplan för Sverige

Följande aktörer har lämnat synpunkter i avgränsningssamrådet:

Alingsås kommun, Bergs kommun, Bjuvs kommun, Eskilstuna kommun, Folkhälso-myndigheten, Gnesta kommun, Göteborgs stad, Hagfors kommun, Hässleholms kommun, Karlshamns kommun, Katrineholms kommun, Laholm kommun, Lunds kommun, Länsstyrelsen Dalarnas län, Länsstyrelsen Gävleborg, Länsstyrelsen i Uppsala, Länsstyrelsen i Västerbotten, Länsstyrelsen i Västernorrland, Länsstyrelsen Jämtlands län, Länsstyrelsen Kalmar län, Länsstyrelsen Norrbotten, Länsstyrelsen Skåne, Länsstyrelsen Västra Götaland, Länsstyrelsen Örebro län, Malmö stad (Stadsbyggnadskontoret), Mjölby kommun, MSB, Nyköpings kommun, Orust kommun, Region Halland, Riksantikvarieämbetet (RAÄ), Statens geologiska institut (SGI), Statens geologiska undersökningar (SGU), Sveriges metrologiska och hydrologiska institut (SMHI), Stenungsunds kommun, Svalövs kommun, Sätters kommun, Södertälje kommun, Tierps kommun, Umeå kommun, Vadstena kommun, Vattenmyndigheten Södra Östersjön, Älmhults kommun samt Örebro kommun

Följande aktörer meddelade Naturvårdsverket att de inte har några synpunkter att framföra: Halmstad kommun, Kungälv kommun, Lantmäteriet, Länsstyrelsen Blekingen, Smedjebackens kommun samt Vaxholms stad